

СЛОВЕНСКИ ХОРИЗОНТ

бр. 1-2/2025
год. 5

ISSN 2729-9570

Информативни гласник Матице словачке за словенски свет и Словаке у иностранству

VI КОНГРЕС МАТИЦА И ИНСТИТУЦИЈА
СЛОВЕНСКИХ НАРОДА И КОНФЕРЕНЦИЈА
ДРУГИ ТАЛАС НАЦИОНАЛНОГ
ПРЕПОРОДА

У ПОСЕТИ КОД ЛУЖИЧКИХ СРБА

СЛОВЕНСКИ ОДСЕК ВРЕДНОВАО
РЕЗУЛТАТЕ РАДА

ЛИТЕРАРНЕ БЕСЕДЕ МЕЂУ СЛОВАЦИМА
СА ТЗВ. ДОЊЕ ЗЕМЉЕ

МЕЂУНАРОДНИ ФЕСТИВАЛ ИНОСТРАНИХ
СЛОВАКА

МАТИЦА СЛОВАЧКА НА ТЕСЛА ГЛОБАЛ
ФОРУМУ И У АРХИВУ ВОЈВОДИНЕ,
КУЛТУРОЛОШКО ИСТРАЖИВАЊЕ У СРБИЈИ

СЛОВАЧКЕ НАРОДНЕ СВЕЧАНОСТИ

ОТКРИВАЊЕ БИСТЕ ЈАНУ БУЉИКУ

ФОРУМ СЛОВАКА У РАСЕЈАЊУ

СТОГОДИШЊИЦА ЈАНА СИРАЦКОГ

Уводна реч

Матица словачка и словенска, међународне визије за XXI век 3

Новости из словенског света

Сусрет словенских матица у Мартину: Конференција на тему другог таласа националног препорода надовезала на наслеђе Павла Јозефа Шафарика 4

Откривање бисте првом председнику Матице словачке у Југославији и антифашисти Јану Буљику 6

Фестивал словачке културе без граница: у Мартину одржан први Међународни фестивал Словака у расејању поводом Године Словака у расејању 8

Успешно одржан Први форум Словака у расејању 9

Словенски одсек Матице словачке вредновао резултате рада 10

Делегација Матице словачке у посети Матици лужичкосрпској у Баутзену 12

Јачање уникатне међународне сарадње између Матице словачке и Архива Војводине и Словацима у Србији 15

Делегација Матице словачке учествовала на Словачким народним свечаностима и посетила Матицу словачку у Бачком Петровцу 17

Словачка делегација на Тесла Глобал Форуму 2025. – Матица словачка јача словачко-српске културне везе 19

25. дани словачке културе у Ријеци 2025 20

Међународни пројекат „ЛИТЕРАРНЕ БЕСЕДЕ“ за децу и омладину са Доње земље и пројекат 3000 књига Словацима у иностранству 21

Вести из словачког иностранства 22

Историја

Матица словачка открила спомен плочу поводом стоте годишњице рођења историчара и политичког затвореника Јана Сирацког и у његову част организовала међународни семинар 23

Сећање на Јозефа Викторина – суоснивача Матице словачке 24

Словенске матице и институције 25**Разговор**

Разговор са Маријаном Гешпером о контексту словачко-иностранних веза Матице словачке 30

Разговор са независним послаником Европског парламента Љубошем Блахом о словенству и Европској унији 32

Великани Словенства

Јан Холи – песник давних времена 34

Библиотека словенског света 37**Сећамо се** 40

Привремено именовани главни и одговорни уредник: др Лукаш Перни

Издавачки савет: др Маријан Гешпер (председник савета), др Ерик Гермушка, др Вилијам Комора, др Павол Мадур, доц. др Павол Парењичка, мр Петер Швантнер, др Михал Бада

Седиште редакције: Матица словачка, П. Мудроња 1, 036 01 Мартин
e-mail: lukas.perny@matica.sk

Језичка редакција: др Ева Чуленова

Графичка обрада: др Ева Чуленова, Сигнис – издаваштво

Часопис је објављен на словачком, енглеском, српском и руском језику.

На енглески језик превео мр Петер Швантнер, на српски језик превела др Милина Склабински, на руски језик превела мр Викторија Викторовна Надолска.

Електронска верзија часописа доступна на <https://matica.sk/slovansky-obzor/>На омоту: Откривање бисте Јана Буљика у Мартину
Уредништво изискује скраћивање текстова. За тачност података наведених у текстовима одговорни су њихови аутори.

Издавач © Матица словачка 2025

www.matica.sk

Штампа: Неографија, а.д.

Матица словачка и словенска, међународне визије за XXI век Лукаш Перни, овлаштени уредник *Словенског хоризонта*

Многи постављају питање, шта ново може донети Матица словачка у XXI веку. Уз развој науке, неговање сећања на личности и догађаје, подршку и очување словачке културе, постоји још једна занимљива димензија, захваљујући којој је МАТИЦА прави европски драгуљ. То је словенска димензија Матице словачке, јер су Матице као такве уникат словенских народа. Практично и не постоји сличан еквивалент у другим националним културама које нису словенске, иако би завређивало пажњу потражити макар сличну аналогију у свету. У сваком случају, прву матицу основао је српски народ а при њеном настанку стајао је и сам Шафарик, касније присутан и при оснивању других матица. Словенску основу ипак налазимо много раније него што је основана Матица словачка. Следеће године слави Матица српска своју двестоту годишњицу од оснивања. Тим поводом је председник Матице словачке и формално понудио Матици српској да преузме штафету организовања словенског матичног конгреса. Символично је то учинио у оквиру VI конгреса матица и институција словенских народа одржаног уочи конференције посвећене визионарима словенске сарадње попут Колара, Шафарика и другом таласу националног препорода познатом као Генерација Свеславје. **Постојање часописа Словенски хоризонт представља остварење програмских циљева Колара и Шафарика, визионара словенске узајамности.** Матица словачка настоји да развија словенску димензију институције, не само путем до сада шест одржаних конгреса матица, већ и стручним разменама и посетама културних и научних организација словенских народа. Посебан раритет била је посета институција лужичких Срба у Бауцену (Будишину) односно у околним местима Геда (Hodzij) и Шторха (Ваџо) на територији Немачке (ради се о највероватније првој службеној посети овог поднебља од стране делегације словачке јавне институције након неколико деценија). Уз то, матичне делегације редовно посећују Сло-

венију и Србију, а захваљујући конгресу успостављена је прва сарадња са Матицом моравском, прва електронска пошта пристиже и из Матице чешке. Матицу словачку посетио је амбасадор Чешке републике Рудолф Линдрак, пре неколико година успостављена је сарадња са Високом економском школом (ВШЕ) у Прагу а на конгресима, укључујући и овогодишњи, активно узимају учешће представници Матице шлеске. Историјски, по први пут је Матицу словачку посетила амбасадор Северне Македоније Евгенија Илева. Након посете Словенији успостављена је и сарадња са Матицом црногорском. У часопису доносимо новине из живота и других матица, укључујући и одабир објављених наслова књижевних дела.

Матица не заборавља ни на Словаке у иностранству, које у пуној мери подржава (посета Матице словачке Србији и Словачких народних свечаности у Бачком Петровцу, културолошко истраживање српско-словачких веза у сарадњи са словачком евангеличком црквом у Србији (др Кулик), размена младих матичара у оквиру Тесла форума, поклон око 3000 књига библиотекама Словака који живе у Мађарској, Србији и Румунији које је приредила директорка издаваштва Матице словачке).

Матица словачка на основу реалних резултата досеже димензије не само словачке и словенске, већ је као институција превазишла оквире народног ка европском, међународном и светском (посете амбасадора и културне размене из словенских и несловенских држава), те на тај начин постаје особито уникатна институција за културне размене XXI века. Матица као модерна институција није окорела, управо супротно, она прошлости даје нови дух данашњице а у правцу ка будућности гради нове културне мостове и везе са личностима разних словенских и несловенских култура, јер је оно људско могуће постићи само путем националног, рекао је Шафарик.

Поглед на делегате словенских матица и институција у пленарној сали Градског већа у Мартину током VI конгреса

Сустрет матица словенских у Мартину: Конференција о другом таласу националног препорода надовезала на наслеђе Павла Јозефа Шафарика

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке – Лукаш Перни, Литерарни завод Матице словачке

У периоду од 11. – 12. септембра 2025. године је у Мартину одржана Међународна научна конференција – други талас националног препорода. Конференцију је у склопу шестог Конгреса матица и институција словенских народа организовала Матица словачка у сарадњи са Министарством спољних послова и европских питања Републике Словачке. У оквиру конференције откривена је и биста иностраном Словаку Јану Буљику. Догађај је текао у знаку 230. годишњице од рођења историчара, песника и оснивача научне славистике Павла Јозефа Шафарика.

У четвртак 11. септембра у 10.00 часова у пленарној сали Градског већа града Мартин свечано је отворен Конгрес на којем су узели учешће: др Маријан Гешпер, председник Матице словачке (Република Словачка), проф. Драган Станић – председник Матице српске (Република Србија), доцент Вацлав Шћепанек – Матица моравска и Филозофски факултет Масариковог универзитета у Брну (Република Чешка), Алеш Габрич – председник Матице словеначке (Словенија), Ана Кондерлова – Матица шлеска (Република Чешка), председник Матице словачке у Србији Јурај Червенак и његове колеге Олинка Глозикова-Јонашова, Давид Францисти, др Бранислав Кулик, Алена Куликова – Словачки културни центар П. Ј. Шафарика, Словачка евангеличка црква а.в. у Новом Саду (Република Србија), Иван Јововић – Матица црногорска (Црна Гора), доцент Павол Парењичка – Матица словачка, др Небојша Кузмановић – Архив Војводине (Република Србија), проф. Јозеф Палаи – Катедра славистике Филозофски факултет у Љубљани (Словенија), Самуел Јованкович – Удружење Словака из Југославије (Република Словач-

ка), Михал Хривњак и Павол Бењо – Словаци из Мађарске (Мађарска), Мартин Пребуђила (Република Србија) и Мирослав Бобер – председник Савета Русинских региона Словачке, др Мојмир Врљик – хонорарни конзул Конзулата Републике Србије (Словачка), др Петер Храстина – потпредседник Канцеларије за Словаке у иностранству, мр Љубица Стражајова – директорка Одељења државног језика Министарства културе Републике Словачке. У контексту теме конференције о Колару и Шафарику говорили су Михал Хривњак (Колар у Будимпешти), као и проф. Драган Станић, који је говорио о песничком стваралаштву Јана Колара. У том духу говорио је и Мартин Пребуђила, чији је назив текста гласио Словачко-српске литерарне везе на почетку новог миленијума. Делегати из Србије, Словеније и Црне Горе у име иностраних матица односно словенских институција говорили су о актуелној ситуацији у њиховим установама, али и о историјском развоју институција које представљају. Говорили су о ширим историјским оквирима и присутности словенског питања у европском контексту. У оквиру догађаја била су

додељена и Посебна признања Матице словачке која су за развој словачко-српских културних веза уручена Небојши Кузмановићу и Мартину Пребуђили.

На конференцији су говорили признати словачки, чешки, српски, црногорски и словеначки историчари, литерарни критичари, односно научници који се баве не само животом и делом П. Ј. Шафарика већ и проблематиком другог таласа словачког националног препорода, са посебним освртом на најближег Шафариковог сарадника Јана Колара.

Уводну реч имао је главни суорганизатор др Лукаш Перни који је између осталог рекао: "Код низа словенских народа корени свесловенске свести сежу веома дубоко (Клементис говори да код Чеха већ у X веку, код Пољака у XII веку (Галус), код Руса за време Нестора, код јужних Словена докази потичу из XV века), док се управо код Словака у другом таласу националног препорода (Колар и Шафарик) формира целовит програм. Према др Клементису то је узроковано чињеницом, да је управо у Словачкој, словенска свест дубоко укоренења. Допринос Колара и Шафарика популаризацији теме словенства, као и предлагање целовитог програма је монументалан. Управо у Словачкој, додаје Клементис, наизменично се мења она словачка са словенском свешћу, при чему су идеју о словенској узајамности у системској форми израдили као први Словацки Колар и Шафарик. Колар и Шафарик, али и други представници другог, словенског таласа, далеко су превазишли регионалне оквири, јер су инспирисали личности и у другим земљама попут Вука Караџића, Јована Јовановића Змаја, Франђишка Палацког или Јернеја Копитара. Коларова *Ђерка славе*, Шафарикови описи и категоризације појединих словенских народа у *Словенским старинама*, Томашикова химна *Словена Хеј, Словени*, Кузмањијева матична химна *Ко за правду живи* са својом хуманистичком поруком о заштити сиромашних и о правима човека, све су то дела са социјалним и националним идејама која спајају и инспиришу све словенске, али својим хуманистичким порукама и несловенске народе. Желим, да овај догађај буде и у време ратова, конфликта и хаоса манифестом смислене сарадње посвећене миру. Управо због тога верујем да ова конференција, али и зборник радова на ову тему могу сведочити и будућим генерацијама да словенски народи узајамним познавањем и сарадњом могу стварати културне вредности XXI века и тиме инспирисати и друге народе".

У име Матице моравске и Филозофског факултета Масариковог Универзитета у Брну (Чешка) говорио је доцент Вацлав Шћепанек, детаљно анализирајући однос Шафарика према Србији. Уследио је словеначки двојац са Катедре славистике Филозофског факултета Универзитета у Љубљани (Словенија) проф. Андреј Розман и доцент Шпела Севшек Шрамел. На тему ћирилометодских традиција говорио је Петар Лекић из Матице црногорске. Уследили су текстови српских колега из Архива Војводине Дуња Андрић (представила је живот и дело Шафариковог нећака Јана у тексту под називом *Јанко Шафарик као посредник словенског културног препорода и оснивач културних институција у Србији у XIX веку*), Татјана Цавнић и др Борис Булатовић (Утицај Шафарикове и Коларове концепције панславизма на српски и јужнословенски културни простор) а затим је делатност Архива Војводине представила Драгана Катић.

Због здравствених проблема или других оправданих разлога на конференцији нису лично учествовали најављени панелисти Жарко Илић са Београдског универзитета (Шафарикове концепције српског етничког простора), Нино Делић из Историјског института у Београду (Контуре националног идентитета јужних Словена у Шафариковом излагању), Милош Луковић из Балканског института Српске академије наука и уметности (Кореспонденција Вука Караџића са Шафариком и Коларом), проф. Теодоричко Готовски-Хензе из Бугарске академије наука (Бугар-

ска тема у кореспонденцији П.Ј. Шафарика и Ј. Колара) и проф. Карл Шварц из Универзитета у Бечу (Колар у Бечу). Њихови текстови биће уврштени у међународни зборник са овог конгреса. У зборник ће бити уврштени и текстови лужицкосрпских аутора попут проф. Ота Вићаза, Франце Шен и др Душана Ј. Љубоје из Српског института у Будимпешти (*Јединство у прошлости, визија будућности: Словенска антика у српској мисли XIX века*). У оквиру првог дана конгреса је најновију публикацију присутнима представио доцент П. Парењичка под називом *Павол Јозеф Шафарик: Време, живот, дело, споменици, литература*.

У петак 12. септембра говорили су словачки панелисти: председник Матице словачке др Маријан Гешпер (Шафарик, Колар и свесловенски конгрес 1848. године), др Виктор Тимура (*Везе руских славјанофила према Генерацији Свеславје и ка препороду*), проф. Рудолф Дупкала – Универзитет у Прешову (*О проблематици компарације "филозофије историје Словена"* у стваралаштву Колара и Шафарика), др Бранислав Кулик – Словачки културни центар П. Ј. Шафарика, Словачка евангеличка црква а.в. у Новом Саду (Павел Јозеф Шафарик у контексту проблематике иностраних Словака), проф. Петер Каша – Универзитет у Прешову (Павол Јозеф Шафарик, Јан Колар и Људовит Штур: трагање за словенским јединством у дијалозима и различитостима), доцент Петер Подолан – Универзитет Ђирила и Методија у Трнави (Научна делатност Јана Колара) и доцент Маријан Амбрози – ИСМ Словакија Прешов (Одабрани аспекти дела Михала Босог). У зборник ће бити уврштени и радови доцента Михала Хорњака, др Јарослава Дуреца, др Ерика Гермушке, Мр Зузане Кизекове Фуле, др Ладислава Скрака односно Едуарда Хмелара и многих других.

Међу главне циљеве конференције спада интердисциплинарна научна обрада (културолошка) контекста другог таласа националног препорода коју представљају Павол Јозеф Шафарик и Јан Колар. Упркос томе што је један део ове генерације сарађивао са бернолаковцима (Херкел, Коиш, Хамуљак, Холи), подржавао или настојао је да се помири са штуровцима (Шафарик – Штур, Томашик, Кузмањи, Добрјански, Јуркович), или се према њима оградио (Колар, Палацки), неопходно је ову генерацију перципирати као генерацију између бернолаковаца и штуроваца.

Утицај друге генерације испољио се путем оснивања матица и институција словенских народа – српске, чешке, илирске, словачке, словеначке и других. Ово наслеђе имало је утицај чак и на интеграционе равни западних и јужних Словена 1918. године настанком прве Чехословачке републике и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославије чија је државна химна била Томашикова песма *Хеј, Словени*. Други талас препорода имао је своје благодети, али и ограничења. Утицао је позитивно и негативно на чехословакизам, имао је значајан уплив на политичку и културну историју и формирао личности попут Масарика, Бенеша, Шћефањика, Дерера, Шробара, Клементиса или Новомеског.

Циљ конференције био је научна обрада наслеђа ове генерације и њен међународни уплив у оквиру интеграционих процеса словенских држава (Србија, Словенија, Чешка, Хрватска, Бугарска, Пољска, Македонија, Русини, Лужички Срби и други). Реч је о практичном остварењу коларовско-шафариковске визије културне и научне сарадње словенских народа, која допире све до савременог доба путем конгреса матица и институција словенских земаља. Делегација шестог конгреса матица и институција словенских народа и учесници међународне конференције о П. Ј. Шафарика усагласили су се на томе да ће на даље научно сарађивати и да ће и у савремено време одржавати и развијати међусобне односе.

Након конференције је већина делегата присуствовала откривању бисте иностраног Словака и првог председника Матице словачке у Србији Јана Буљика испред главног седишта Матице словачке.

Откривање бисте првом председнику Матице словачке у Југославији и антифашисти Јану Буљику

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке, Словачка

Свечани завршетак међународне научне конференције на тему други талас националног препорода који је надовезао на шести Конгрес матица и институција словенских народа, које је организовала Матица словачка у сарадњи са Министарством спољних послова Републике Словачке поводом 230. годишњице рођења Павла Јозефа Шафарика одржан је 12. септембра 2025.г. у Мартину, када је откривена биста националном прегаоцу Јану Буљику (1897 – 1942) испред седишта Матице словачке. Буљик, први председник Матице словачке у Југославији и активни борац против фашизма, коначно је добио споменик који ће заувек подсећати на његов живот и дело. Откривање бисте одржано је и у оквиру фестивала посвећеног Словацима у расејању и представљао стуб програма 2025. године коју је Матица словачка прогласила годином Словака у расејању. Програм је започео химном Републике Словачке, коју је интонирао оперски певач Борис Бабиќ, уследио је наступ девојачке групе Хрушћичка из Ковачице у пратњи хармонике Јана Дишпитера.

Догађај су својим присуством увеличали председник Народне скупштине Републике Словачке Рихард Раши, министар иностраних послова РС Јурај Бланар, посланик Михал Бартек, амбасадори Србије и Кубе Александар Накић и Рафаел Пино Бекер, државни секретар Рихард Марачек, градоначелник града Марина Јан Данко, бискуп Словачке евангеличке а.в. цркве у Словачкој Јан Хробоњ, потпредседник Канцеларије за Словаке у иностранству Петер Храстина, представница Словачке адвокатске коморе Магдалена Хромцова, хонорарни конзул Србије у Словачкој Мартин Врљик, родбина Јана Буљика, председник скупштине општине Ковачица Јарослав Хрубик, председница Националног савета словачке националне мањине Душанка Петрак, председник Месне заједнице Ковачице Адам Јонаш, председник Матице словачке у Србији Јурај Червенак, председници словенских матица и други гости. Председник Народне скупштине Републике Словачке Рихард Раши је у својој поздравној речи нагласио: *"Јанко Буљик је свој живот посветио служби народу, заштити*

словачког језика, културе и традиција у својој земљи и иностранству. Матица словачка одувек је била више од културне институције. Била је симбол борбе за словачке интересе, борбе за право на говор на словачком језику, стваралаштво на свом језику и живот властитога идентитета. Управо је Матица била носилац пламена националне свести, особито у временима, када су се трудили да наш глас уђуте. И управо због тога је њена независност и њена самосталност толико битна. Као председник Народне скупштине РС и потпредседник странке Глас-социјална демократија увек ћу стајати на страни Матице словачке, подржавати њену слободу и самоуправност. Само независна Матица има могућност да у потпуности испуњава своју мисију и буде храм нашег националног поноса. Биста Јанка Буљика нас подсећа на храброст, патриотизам и верност народу, вредностима, које треба преносити и новим генерацијама". Министар спољних послова Јурај Бланар је додао: *"снага поруке Јанка Буљика ни данас не јењава, не само код наших Словака*

у Србији, већ и у нашој домовини. Због тога је веома важно да се сећање на његов културни, научни и национални допринос чува и на овом месту, за све генерације које долазе. Верујем да ће његова порука мотивисати Словака у Србији да чувају словачки језик, традиције и културу и да заједничким снагама градимо мостове између словачког народа у матици и у расејању”.

Нагласио је значај и позицију Матице словачке у словенском народу као јединствену и незаменљиву установу, напоменувши да су нам управо захваљујући преданом раду Матице словачке доступне информације о значајним личностима нашег народа. Управо је то област у којој Матица врши заслужну делатност. Нагласио је значај и допринос Словака у расејању и у том контексту значај Међународне научне конференције о Шафарику и Колару, коју је организовала Матица уз финансијску подршку министарства спољних послова. Министарство ће, путем Канцеларије за Словаке у иностранству радити на стварању бољих услова ради остваривања њихових активности у државама у којима живе

и раде. Председник Матице словачке Маријан Гешпер је затим рекао:

“Јан Буљик је био значајна личност Словака у расејању – био је први председник Матице словачке у Југославији, неуморни организатор а затим и јунак који је дао властити живот у борби против фашизма. Није случајност, што је 2025. била годином Словака у расејању. Све наше активности су ове године биле посвећене поштовању иностраних Словака који негују језик, културу и свест националне припадности. Откривање бисте Јана Буљика је стога симболична тачка коју стављамо на ове активности и симбол захвалности свима који су у тешким временима служили народу храбро и одано”.

По завршетку говора је председник Матице словачке Маријан Гешпер заједно са државним званичницима и унуком Јанка Буљика открио бисту.

Бискуп Јан Хробоњ је зати, освештао бисту. Свечана атмосфера кулминирала је полагањем венаца и цвећа у знак поштовања према личности која је прерасла границе Словачке.

Откривању бисте др Јанка Буљика у Мартину присуствовале су личности из културног и политичког миљеа (с лева: посланик Народне скупштине Републике Словачке Михал Бартек, председник Народне Скупштине Републике Словачке Рихард Раши, председник Матице словачке у Србији Јурај Червенек, председник Матице словачке Маријан Гешпер, министар спољних послова Републике Словачке Јурај Бланар и градоначелник града Мартин Јан Данко).

Фестивал словачке културе без граница: у Мартину одржан први Међународни фестивал Словака у расејању поводом Године Словака у расејању

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке, Словачка

Град Мартин и Матица словачка су током четири летња дана, од 31. 7. – 3. 8. 2025. године постали центар сусрета Словака из целог света. Међународни фестивал Словака у расејању организован поводом Године Словака у расејању донео је у Турец атмосферу јединства, поноса и радости заједничког културног наслеђа. Догађај је организован уз подршку премијера Републике Словачке Роберта Фица, Министарства спољних послова и градоначелника града Мартин Јана Данка. Годишњу посвећену Словацима у расејању прогласила је Матица словачка као знак поштовања према заједницама које упркос томе што живе изван граница Словачке чувају језик, традиције и идентитет. Овај догађај је био више од серије концерата, био је повратак домовини – духовном центру за милионе Словака. Уводни дан 31. јул посвећен је био онима који су у Мартин пристигли раније. Током свечаног отварања присутнима су се обратили председник Матице словачке Маријан Гешпер и градоначелник Мартина Јан Данко. У петак 1. августа одржано је сећање на Микулаша Ферјенчика на Националном гробљу, док су у програму наступали фолклорни ансамбл Хемлон из места Хумене и дискусија поводом 180. годишњице Словачких народних новина. Значајан сегмент била је дебата иностраних Словака из Србије, Мађарске, Француске и Црне Горе на тему очувања словачке културе и идентитета у иностранству.

У послеподневим часовима је Матица словачке презентovala књигу Сећање народа која мапира нецензурирану историју институције. Вече је припало музици – вокалној солисткињи Вероники Рабада и чешкој групи Верона, уз атмосферу која брише границе између генерација, али и народа. У суботу 2. августа је у преподневним часовима одржан турнир у фудбалу, чију победу су

однели Словаци из Црне Горе. Послеподне је на отвореној сцени одржан програм Словаци у расејању Матице словачкој у којем су наступали ансамбли из Србије, Мађарске и Француске. Врхунац дана био је свечани гала програм уз учешће свих ансамбала, приказивањем документарног филма о исељеништву и свечано уручење диплома новим члановима оснивачима Матице словачке. Заједничко певање химни и додела признања ансамблима исељених Словака били су преплављени емоцијама. Завршница вечери припала је групи Иконито и наступу Доминике Миргове. Фестивал је био пропраћен богатим дечијим садржајима, али и садржајима везаним за промоцију гастрономије и старих заната који су привлекли на стотине посетилаца. Недеља 3. августа текла је у знаку духовности а посвећена је била управо Словацима у расејању и годишњици Матице словачке. Фестивал је на тај начин симболично окончан духовном димензијом словачке културе.

Свечаном гала програму присуствовали су представници политичког живота, евангеличке цркве, Министарства спољних послова Словачке, Министарства културе Словачке, Словаци из Србије, Мађарске, Словачког народног музеја, Словачког савеза антифашистичких бораца, Друштва М. Р. Штефаника и други. Међународни фестивал у Мартину је тиме постао манифестација јединства и доказ да Словаци негују свој идентитет и изван географских граница Словачке.

Матица словачка је поновно потврдила своју улогу моста међу Словацима у Словачкој и у иностранству. Учесници су са догађаја одлазили са осећајем да словачки дух живи – у песми, ношњи, речи и вери – у потпуности и без граница. (Скраћено)

На форуму расељених Словака представници Матице словачке, министарства, академских институција, словачких школа у иностранству и друштвених организација

Успешно одржан први Форум Словака у расејању

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке

Дана 9. септембра 2025. године је у Братислави одржан историјски први Форум Словака у расејању са поднасловом Словачки учитељ у свету. Догађај је створио простор за стручну дискусију о статусу словачког учитеља у глобализованом свету, о изазовима и приликама у изучавању словачког језика у иностранству, као и о његовој кључној улози у формирању идентитета младих генерација у мањинским срединама.

Форум је окупио представнике министарства, академских институција, школа и организација Словака у иностранству, и као такав је оправдао своју намеру да споји Словаке који живе у иностранству, подржи размену искустава и отвори теме од значаја за расељене Словаке. Словачки учитељ у иностранству је не само педагог, већ и носилац језика и културе. Управо су због тога Матица словачка, Канцеларија за Словаке у иностранству и Министарство спољних послова и европских питања Републике Словачке подржали организацију догађаја. Главни иницијатор форума, директорка Музеја Словака у расејању Матице словачке а уједно и пропагатор културе Словака у иностранству Катарина Коњарикова-Коларикова отворила је догађај а уследила су обраћања управника Матице словачке Мароша Смолеца, директорке Одељења културне дипломатије Министарства спољних послова Словачке Инж Ливије Махове, саветнице за образовање медицинског особља Министарства здравља Словачке доценткиње др Елишке Кубикове, директорике Одељења државног језика Министарства културе Словачке мр Љубице Стражајове, потпредседника Канцеларије за Словаке у иностранству Петра Храстине, првог потпредседника Демократског савеза Словака у Румунији мр Павла Хласника и представника Словачке самоуправе у Мађарској и председника Васпитно-образовног одбора мр Јураја Рађанског.

Научни део конференције био је подељен у четири целине. Резултате истраживања представили су Наталија Лопушни из Бекеш Чабе, мр Маријана Мелегова Бајцеровица у име Словачке двојезичне основне школе и вртића у

Словачком Комлошу, др Зузана Другова у име Методичког центра за Словаке у иностранству при Универзитету Матеја Бела у Банској Бистрици. Активно учешће узеле су и следеће говорнице: др Јармила Бухова у име организације Словачки језик у Минхену и Звончек у Минхену а касније и у име организације Морген е.В. из немачког Минхена, др Ана Марић у име Одељења словакистике Филозофског факултета у Новом Саду, Ерика Земенова Палечкова у име Основне школе Јозефа Бенеа из Пишпека у Мађарској, мр Кристина Домањова у име удружења Словака који живе на Исланду, др Барбора Маљик у име Академског центра за истраживање аутизма Медицинског факултета Универзитета Коменског у Братислави. Заједнички реферат представили су мр Ана Цуцура и др Јурај Циган у име Основне школе бр. 1 у Новој Хути и Асоцијације словачких педагога у Румунији, такође и мр Леонора Суђи и др Петер Пављик у име ЛеПо Лиенка д.о.о. из Банске Бистрице. Међу панелистима су били и магистар Мирослав Гашпар из Радиотелевизије Војводине, доктор педагогије Светлана Золњанова у име Националног савета словачке националне мањине, такође и др Петер Храстина из Канцеларије за Словаке у иностранству.

На конференцији су даље говорили Томаш Бришка у име Братиславског удружења медикана Медицинског факултета Универзитета Коменског, доцент др Патрик Шенкар у име Катедре словачког језика и литературе Педагошког факултета Универзитета Ј. Селеја у Комарну, затим др Бранислав Беди у име словачке школе на Исланду у Рејкјавику, као и доктор права Данијела Чорбова из Словачке радиотелевизије.

Генерална скупштина Словенског одсека Матице словачке. На фотографији (с лева) научне раднице Архива Матице словачке Јана Жумарова и Зузана Кизекова Фуле, секретар Матице словачке Петер Швантнер, председник Словенског одсека Матице словачке и научни секретар Матице словачке Павол Мадура и председник Матице словачке Маријан Гешпер.

Словенски одсек Матице словачке вредновао резултате рада

Зузана Кизекова Фуле, Архив Матице словачке

У четвртак 26. јуна 2025. г. у Мартину, у Свечаној сали седишта Матице словачке, по други пут је одржана Генерална скупштина Словенског одсека Матице словачке. Делегати су своје поверење поново исказали научном секретару МС Павлу Мадури. Једногласно су изразили подршку и другим кандидатима за рад у органима Матице. Од укупно 47 активних чланова у раду скупштине је учествовало 28 чланова, од тога половина се укључила онлајн.

Скупштина је протицала у динамичном духу а њен водитељ био је секретар СО Петер Швантнер. Након химне Републике Словачке уследили су избори чланова у радне комисије а након њих говор је одржао председник Матице словачке, али уједно и члан овог одсека Маријан Гешпер. Уз изражену пуну подршку раду нагласио је, да је одсек саставни део Матице словачке и један од основних стубова матичне науке. Акцентовао је историјске чињенице које говоре у прилог томе, да корени Словенског одсека сежу у почетке деловања Матице. С тим у вези, напоменуо је непрекидну потребу словенске сарадње и трагања за заједничким карактеристикама које постоје пре свега у области културе и лингвистике. Уједно је нагласио да мисија одсека не почива у политичкој делатности, већ напротив на строго научно-стручној и културно-друштвеној разини заснованој на сарадњи међу Словенима. Такође је изразио захвалност и подршку председнику Словенског одсека МС Павелу Мадури за његов досадашњи, али и будући рад. У току скупштине, чланови су прихватили предлоге да нови чланови овог одсека постану директор Словачкој историјског завода Матице словачке Михал Бада и Јана Черпова.

Амбасадор Чешке републике у Словачкој Рудолф Јундрак посетио Матицу словачку.

Одсек је основан 26. септембра 2023. године. Председник одсека Павол Мадуре је путем презентације богато илустроване фотографијама хронолошки представити низ активности које је одсек током две године реализовао. Затим је представио и пораст чланства. Од почетних 38 чланова у садашњости одсек броји 47 чланова. Истакао је свестране активности одсека, почев од развоја сарадње са матицама и институцијама словенских народа кроз издавачке и објављивачке активности, све до догађаја везаних за сећања на важне годишњице значајних личности које су свој рад посветиле теми словенства. Пре свега то је било шест путовања у иностранство у четири словенске државе. По два путовања у Србију и Словенију, једно у Хрватску и једно у Немачку код Лужичких Срба. Посете из иностранства долазиле су такође у Матицу словачку. 12. априла Матицу је посетио амбасадор Републике Словеније Станислав Рашчан а затим 30. октобра и амбасадор Републике Чешке Рудолф Јиндрак. Те године 23. септембра је Словенски одсек организовао сећање на Михала Елијаша поводом 90. годишњице рођења које је одржано у свечаној сали Матице словачке.

Затим је представио издавачку делатност, пре свега часопис Словенски хоризонт који излази на четири језика, затим публикацију коју је Матица словачка објавила под називом Грчко-католичке личности по стопам Методија, текстови о словенској проблематици у Словачким погледима и поглавље у најновијој матичној споменици Сећање народа.

Председник Словенског одсека Матице словачке је у закључку презентације посебно нагласио најновију а уједно и прву публикацију из едиције овог одсека под називом *Списи* аутора Павла Парењичку *Павол Јозеф Шафарик: време, живот, дело, успомене, литерату-*

ра. Након занимљиве дискусије је књигу презентovala стручна сарадница Архива Матице словачке Зузана Кизекова Фуле. Генерална скупштина Словенског одсека МС је за председника реизабрала Павла Мадуре а за чланове Одбора Михала Баду, Мирослава Бобера, Еву Чуленову, Вилијама Комору, Зузану Кизекову Фуле, Ингрид Мајерикову, Петра Швантнера и Јозефа Шварца са заменицом Катарином Коњариковом. Председник Надзорног одбора је Мартина Матечкова са заменицима Јарославом Густинаком и Јаном Жумаровом.

Генерална скупштина Словенског одсека МС указала је на веома опсежан рад. Учесници су имали прилике да се увере у испуњење циљева који су постављени при његовом оснивању, што је била сатисфакција за активан рад у периоду који предстоји.

Делегација Матице словачке у књижари издаваштва Домовина у Баутцену.

Делегација Матице словачке у парохији Баћоњ (испред статуа св. Ђирила и Методија и св. Бена, заштитника Лужичких Срба), којом руководи свештеник и уредник Католичког гласника Герат Ворн (други са леве стране). Бивши председник Матице лужичких Срба Јуриј Лушћански је први са десне стране.

licinski poskitk rozšerja ar wobtuka kardiologije k medicinskeje strategije zamotwiči strowotni iona zaručēja. io projekta je rozsud stwa za socialne a stroče. Wone praji, zo ma inkciju za zastaranje Lužicy přewzać. Hlae wuwice a medicinuznje trěbne. „Z nagejiu 2030 wuhotwane a inowatiwne wuzběhny jednanikow Jörg Schar-tupa potrjeba hlaby. Tomu nětko wědujemy“, wón

nym žiwjenju Serbow stworić a wopyta- chu wčera a džensa Hornju Lužicu. Wčera pobychu w Ludowym nakladnistwje Domowina. Jednačel LND Syman Pětr Cyž je delegaciji ze Slowakskej wobłuki zawoda předstajil. K tomu sluša ni- mo nowinow a časopisow tež knižny wob- bluk. Předewšēm zajimowachu sobustawow slowakskeje Maticy starše wudača LND. Hižo w NDRskim času pěstowaše nakladnistwo z Budyšina zwiski k slowak- skim nakladnistwam. Tak su mjez druhim serbske knihi z rjadu Bajka, ale tež „Lučlany Pětr“ w slowakskej rěči wu- šli. Na tamnej stronje sej LND džěćace knihi do serbsčiny přeloži. Tež na dorosćenych njepozaby a wšelake publikacije ze Slowakskej přewza. Dale zaběrachu so hosćo wčera z časopisom Rozhlad

О посети делегације Матице словачке међу Лужичким Србима информисао је и часопис дневник Сербске Новине. На фотографији је главни уредник издаваштва Домовина Симон Петер Циш (други са десне стране), председница Матице лужичкосрпске Ања Похончова (трећа са десне стране)

Испред просторија Српског дома у Баутзену (горња Лужица). На фотографији (с лева): научни радник Словачког литерарног завода Матице словачке Лукаш Перни, председник Матице словачке Маријан Гешпер, председник Домовине – Друштва Лужичких Срба Давид Статник, председница Матице лужичкосрпске Ања Похончова, Беате Брезан, преводилац Криштоф Першин из Чешке републике и секретар Матице словачке Петер Швантнер (први с десна).

Делегација Матице словачке у посети Матици лужичкосрпској и Баутзену

Матица словачка у посети Лужичким Србима, али и при гробовима Колара и Шафарика

Маријан Гешпер, председник Матице словачке –
Лукаш Перни, Литерарни завод Матице словачке

У периоду од 19. – 22. 5. 2025. г. ПРАГ, БАУТЗЕН – Након службених посета делегација Матице словачке у Словенији и Србији, организована је историјска посета, овога пута Немачкој, где живи етницитет Лужичких Срба који броји готово 60 хиљада припадника. Лужички Срби имају властиту Матицу лужичкосрпску (Матица сербска) која је основана по узору Матице чешке 1847. године на предлог Јана Арношта Смолера, са циљем очувања језика. О посети Матице словачке лужичких Срба информисале су 21. маја штампане вечерње новости Сербске Новости.

Делегација Матице словачке је по свему судећи, након неколико деценија, прва службена културна делегација из Словачке која је посетила Лужичке Србе. Детаљно се упознала са проблематиком културе, литературе, лингвистике, историје, уметности и науке горње-лужичких и доње-лужичких Срба. Лужичке Србе је у прошлости посетио и сам Људевит Штур а оснивању Матице лужичкосрпске помогао је у XIX веку и Јан Колар. Културне контакте са Лужичким Србима је уједно путем Лужичког семинара у Прагу водио бернолаковац Мартин Хатала. У осниваче лужичкосрпске Матице можемо уврстити личности попут Хандрија Зејлера, Јана Арнопта Смолера. Међу изразите и од стране Лужичких Срба признате личности спада и свештеник, преводилац Новог Закона и оснивач часописа Католички гласник Михал Хорник чији гроб, симболично украшен статуетама Ћирила и Методија, посетила и делегација Матице словачке. Симболично је на свом путу делегација застала и у Прагу. На Олшанском гробљу, на месту вечног починка положила је венце визионарима сло-

венске културне и научне сарадње Јану Колару (2023. године обележен је значајан јубилеј) и Павлу Јозефу Шафарикау (2025. обележавамо 230. година рођења). Поводом годишњице Шафарика је Матица словачка недавно организовала догађаје у његовом родном Ко-бељарову, у недалекој Рожњави, а у септембру такође организује међународну конференцију на коју су позвани представници културних и научних институција Лужичких Срба. Делегација Матице словачке на челу са Маријаном Гешпером је на позив Матице лужичко-српске и њене председнице др Ање Похончове посетила немачко-словенски град Баутзен на територији Горње Лужице. Том приликом посетила је институцију Лужичких Срба ДОМОВИНА која броји 7600 чланова а која покрива активности националне мањине величине 60 хиљада припадника, док се активно лужичко-српским језиком служи 15 хиљада припадника. Делегација је посетила и образовни центар ВИТАЈ, редакцију вечерњих новости СЕРБСКЕ НОВИНЕ, Лужичкосрпски институт и његову пространу централну библиотеку, Лужичко-

српски музеј и околне евангеличке и католичке парохије (Годе), где је према легенди сахрањена мајка св. Бена и Баћон (Сторха) са статуетама Ћирила и Метоксија и св. Бена, заштитника Лужичких Срба. У евангеличкој цркви у Хоџију је Кристоф Румел представио делегацији ретку, VII века стару посуду за крштење, али и оргуље у облику лађе на којима је и свирао. У католичком Баћоњу је делегацију примио свештеник Герат Ворнар, публициста, национални прегалац, уредник Католичког гласника. Историју Лужичких Срба, али и град Баутзен представио је некадашњи председник Матице лужичко-српске и уредник у издаваштву Домовине, потамак задњег лужичко-српског бискупа, песник, музички уредник познате емисије, који је награђен наградом Ћишинског – Јуриј Лушћански. Издаваштво Домовина представио је Симон Петр Циж а преводилац је био Криштоф Першин из Чешке републике. Центар Витај представила је Беата Брезан а централну Домовину Давид Статњик. Делегација Матице словачке је у централној библиотеци имала прилику да види најстарија лужичко-српска издања која датирају из XVI века а информисала се и о делатности Лужичко-српског института (Србски институт), који је основан 1951. године а посвећен је културологији, лингвистици, литерарној науци и дигитализацији лужичко-српских писмена (филолошко истраживање културе Лужичких Срба означава се још и као сорабистика). Србски институт представио је руководиоца катедре лингвистике др Фабиан Каулфурст. Институт је пандан академије наука, у свом раду извршава функције попут Матице словачке (чува културно наслеђе, литерарно наслеђе и сл.). Сорабистика се такође изучава од 2010. године на Универзитету у Лајпцигу, у највећој мери су јој посвећени управо у Србском институту који броји око 80 радника. Матичари су такође посетили Србски дом у којем има седиште и централна организација Лужичких Срба Домовина.

У поподневним часовима обишли су парохије Хоџијску и Баћонску као и статуету Светог Ћирила и Методија на Стожу код Смохћица. Домовина је основана 1912. године у Војерицама и представља кровну организацију свих лужичко-српских друштава (музичких, позоришних, студентских и др., која су почела да се оснивају 1871. године). Њихова застава је заснована на словенским бојама у редоследу: плава, црвена и бела. Добро познају Штура, који је 1839. године посетио Баутзен и који је са Јаном Коларом иницирао оснивање Матице лужичко-српске, што се и догодило 1847. године. У том контексту је било занимљиво да су се словенска браћа, која данас живе као грађани Немачке, сложила да је нереална утопија када су у питању њихова властита аутономија или питања државности. Разговарало се и о личностима, а најчешће су помињани прегаоци попут славиства и филолога Јана Арношта Смолера, оснивача Католичког гласника Михала Хорника, писца и активисте Арношта Мука, песника, прегаоца, евангеличког свештеника Хандрија Зејлера, али и песника, драмских писаца попут свештеника и писца Јакуба Барта Ћишинског, песника, публицисте и романописца Мата Косика, писца Јурија Брезана, песника, писца и преводиоца Ките Лоренца, писца и новинара Мина Виткојца, песника Бенедикта Дирлиха, песника, преводиоца и уредника Роже Домашчина, писца, свештеника и пионира пчеларства Адама Готлоба, писца и романописца Јакуба Лоренца Залескија, новинара, преводиоца, репортера Јурија Коха. Међу занимљивим личностима је и стручњак за Болцана Франц Прихонски, чији је гроб у Баутзену такође посетила делегација.

Према речима делегације, Лужички Срби одлично разумеју словачки, јер су у блиским контактима са Че-

wobraz 17 Titulna strana prénjeho wudaća časopisa Slovanský obzor. Časopis wuchadta w štyrych rěčach: slowaksce, rusce, jendželisce a sorbiske

Redakcija časopisa Slovanský Obzor zdobom wšitkim Maćicam poskića, informacije, kotrež su za šēršu zjawnosć zajimawe, k wozjewjenju podać. Na to smy hižo reagowali a prénje nastawki MS (wot bywšeho předsydy w čisle 1/2021 a noweje předsydky w čislach 2/2021, 2/2022, 1/2023 a 2/2023) su tam wozjewjene (hlej <https://matica.sk/slovansky-obzor/>).

Zajimawostka, kotruž tam w diskusiji naspomnich, bě, zo je so před lětomaj 15. Maćica załožiła, mjenujucy bosniska w Nowym Pazaru w Serbiskej. Je to prénja muslimska mjez dotal wobstejajucymi křesćanskimi Maćicami.

Zjimanje

Našej MS přištušeja po tradiciji tež wukrajni člonajo, kotřiž su zdobom posoljo našeho towarstwa a naroda w Čěskej, Pólskej, Słowjenskej, Japanskej, Finskej a Italskej. Jich džěto sej čěscimy a smy jim džakowni. Na namjet MS je so naš člon prof. dr. Gerald Stone za zasluzby wo sorabistikju z Mytom Domowiny 2019 wuznamjenil. 2013 je so Maćicar dr. Piotr Pałys za swoje džěto z Čestnym znamješkóm Domowiny počesćil.

Tež hdyž njeliča mjezynarodne styki k prénjorjadnym nadawkam MS, tak su wone tola wot založenja před 175 lětami sem njeaparujomy wobstatk našeho džěta a skutkowanja na dobro našeje a wšitkich Maćicow. To njech tak wostanje: »Nas je hišće 60 000, žiwjensku wolu mamy měč synišu hač wulki narod, rěč mamswědomiči přěć, hač družu, swoje a druhich ludow kulturne kubła mamy wědomišo hajić, mjezystowjansku wzajomnosć na wšěch polach

56

Словенски хоризонт у књизи Знање за све

сима. Чешка такође шаље учитеље код Лужичких Срба ради очувања културе у оквиру посебних конкурса за доделу средстава.

Један од њих био је и преводилац, професор чешког језика Јан Брејндл. Занимљиво је да су се у прошлости лужичко-српске бајке појављивале у издавачкој кући Млада лета, и обрнуто, дела словачких аутора попут Јаблункове, Зелинове, Разусове-Мартакове и других превођена су на лужичко-српски језик. Чињеница да је Матица Лужичка српска основана на предлог самог Јана Колара, писао је о тому у писму упућеном младим лужичко-српским студентима.

Из раније историје треба истаћи да су Лужички Срби једно време били део предржавне западнословенске целине Самовог царства (623. – 658). Касније, у различитим облицима током IX века, били су у саставу Великоморавског царства за време владара Растислава Првог (846. – 870.) и Сватоплука Првог (871. – 894.), што је значајно успорило моћни, културни и етнички притисак на западне Словене из Источно-франског царства. Од X века, после пада Великоморавског царства, постепено су били под све већим утицајем хришћанизације, а са њом и германизације. Од XIV века Лужички Срби улазе у састав земаља Чешке круне, до 1635. Лујица је изгубила статус самоуправне крунске земље. Била је подељена и постала део пруске и саксонске државе. Током 19. века постојали су блиски контакти са словачком и чешком националном елитом. Прилика за стварање аутономне или савезне републике појавила се одмах након пораза Немачке 1945. Тадашња подела Немачке на Источнонемачку Социјалистичку Републику и Немачку Демократску Републику пружила је прилику за то. Било је и гласо-

ва за прикључење Чехословачкој Републици. Стварање регионалне аутономије, или републике у оквиру ДДР-а није било могуће, пошто су Лужички Срби већ у то време били у значајној мањини иако на својој прапостојбини. Национална политика после 1945. омогућавала је стварање националних лужичких српских институција уз значајну подршку државе све до 1990. године, када је почела да јењава. Лужички Срби задржавају своју јединствену културу и националну свест упркос чињеници да немају своју државу. Не постоји посебан лужичко-српски речник. Настали су само двојезично са не-

мачким, руским и чешким. У том контексту треба додати да уз Лужичке Србе, облик државности тренутно немају ни нпр. Русини, Моравци, Буњевци или Кашуби. Заиста је фасцинантно чути речи које чак и Словак може да разуме, чак и далеко у Немачкој. Лужички српски лингвисти указују и на занимљиву чињеницу да је лужички српски по разумевању ближи словачком него чешком, што није научно објашњено. У делегацији су били председник Матице словачке Маријан Гешпер, секретар Петер Швантнер, научни радник Лукаш Перни и секретар Младе Матице Лукаш Хавлик.

Делегација је посетила и тзв. национално гробље лужичкосрпског народног покрета у Баутзену.

Делегација испред седишта Србског института. Значај рада ове установе презентовао је руководилац Катедре лингвистике Др. Фабиан Каулфирст (други са десне стране).

Свечани ручак у Баутзену

Директор Архива Војводине Небојша Кузмановић и председник Матице словачке Маријан Гешпер

Јачање уникатне међународне сарадње Матице словачке са Архивом Војводине и Словацима у Србији

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке

Као конкретан резултат посете Матице словачке Матици српској и Удружењу књижевника Србије 2023. године, настало је специјално издање Словачких погледа, чији садржај чине дела словачки књижевника са Доње земље. Посета из 2025. године Србији поновно је донела резултате – пре свега у виду учешћа на конференцији на тему П. Ј. Шафарик и Ј. Колар и други талас словачког националног препорода у контексту међународног утицаја поменутих словачких личности (укључујући билингвално књижно издање).

У периоду од 10. – 14. фебруара 2025. године делегацију Матице словачке у Архиву Војводине примио је др Небојша Кузмановић са циљем јачања сарадње у области истраживања и заштите културног наслеђа Словака у Војводини, те јачања укупне културне и научне размене. У оквиру посете потписан је протокол о сарадњи који омогућава реализацију заједничких пројеката у области културе, историје, те јача сарадњу у области издавачке делатности и научних активности.

Службени пут реализован је на основу узајамне сарадње која подразумева заједнички издавачки план са Архивом Војводине, односно могућу сарадњу у области организовања заједничких културних догађаја. Архив Војводине има стогодишњу традицију рада и представља јединствену установу која запошљава око 70 запослених, сакупља архивску грађу са територије Војводине, објављује књижна издања, конзервира, дигитализује а посвећена је и педагошким активностима. Посебну пажњу установа поклања Словацима у Војводини.

У посету Архива Војводине, делегације је посетила и Матицу српску, Карловачку Богословију и храм св. Арсенија у Сремским Карловцима, Словачки културни центар у Кисачу, Словачки културни центар Павла Јозефа Шафарика и седиште словачке евангеличке цркве у Новом Саду, као и словачку евангеличку цркву у Новом Саду. Такође, делегација је посетила Архив Југославије у Београду, Музеј поште (уз присуство директора Марка Јелића). Током обиласка Београда је делегација имала

могућност да погледа зграде Српске академије наука и уметности (САНУ), Народне скупштине, Вукову задужбину, Народни музеј, Народно позориште и Споменик кнезу Михајлу Обреновићу.

У вези са горе поменутом конференцијом, једна од кључних тема током посете делегације Србији везана је за утицај словачког прегаоца Павла Јозефа Шафарика на Србе, Хрвате, Словенце и Чехе, особито током његовог деловања у српској средини. Име Шафарика носе улице, али и Словачки културни центар Павла Јозефа Шафарика у Новом Саду. У овом граду налази се и његова биста а треба нагласити и то, да су на овом подручју и две зграде у којима је предавао (у Сремским Карловцима и у Новом Саду). Шафарик је лично био присутан при оснивању Матице српске 1826. године, објављивао је своје текстове у Летопису Матице српске и у значајној мери утицао на развој српске науке и славистике, при чему се у највећој размери реализовао у чешкој средини и постао део чешког и словачког националног препорода. У згради у којој је П. Ј. Шафарик деловао у Сремским Карловцима налази се Богословски семинар, о чему је говорио и ректор Српске православне богословије св. Арсенија (Клирикално училиште у Карловцима 1794. године) у Сремским Карловцима Јован Милановић који је делегацији презентовао драгоцене документе о личностима које су развијале националну културу у аустро-угарској средини.

Током првог дана словачке матичаре у саставу М. Гешпер, П. Швантнер, М. Хајњик, Л. Перни примили су директор Архива Војводине Небојша Кузмановић и по-

моћник директора Драгана Катић, уз присуство Татјане Цавнић, Дуње Андрић, Мирослава Доброњовског из Архива Војводине и др Јана Бабјака, некадашњег председника Матице словачке у Југославији и аутора три обимне монографије на тему Словака у Војводини. Делегација је након састанка у Архиву Војводине посетила Матицу српску где је примљена од стране председника Матице српске професора Драгана Станића. У оквиру ове посете је делегација снимила и видео документ који треба да служи као материјал за допуњено издање документарног филма о П. Ј. Шафарику. Делегацији се придружио и познати војвођански Словак, писац и преводилац Мартин Пребуђила, аутор билингвалног издања словачке (словачке војвођанске) и српске поезије коју је током посете и представио. Истог дана је делегација посетила место на којем је својевремено деловао П. Ј. Шафарик, већ поменуте Сремске Карловце где је делегацију срдечно дочекао ректор Богословског семинара. Ови локалитети су значајни и у историјском контексту, као места на којима су се водили крвави ратови против Турака.

Делегација није изоставила ни посету историјског места на којем је 1848. године одржана Мајска скупштина (у предвечерје револуције 1848. године), а која је за Војводину од једнако значаја као Меморандумски трг у Мартину 1861. У том контексту треба нагласити и то, да је ово историјско место адекватно реконструисано и веома је репрезентативно, док оно у Мартину на жалост делује недостојно због попуцаног асфалта на њему. Након веома опсежног и квалитетног програма је делегација посетила светски познатог словачког фотографа и посланика у Скупштини АП Војводине Павла Суруговог

који је уједно и на челу Словачког културног центра у Кисачу. Након опсежне дискусије предложено је да његове фотографије буду објављене у Словачким погледима. Делегацију је информисао о сложеној ситуацији Словака са Доње земље при чему је указао на дугогодишњу молбу ка циљаној и оперативној помоћи.

Стваралаштво Павла Суруговог, у оквиру којег спаја традиције народних ношњи са модерном фотографијом, уз учешће фотомодела европског формата, познато је не само у Србији већ и на азијском континенту где је добио понуду да дизајнира серију фотографских портрета на тему њиховог фолклора. Такође је присутне информисао да спрема изложбу у Мартину. Током трећег дана посете је делегација посетила Архив Југославије у Београду, где су уз присуство директора ове институције Милана Терзића представљени архивски документи везани за настанак словачког образовања у Војводини 1918. године. Ради се о драгоценим документима који нису до сада објављивани. Архив је веома погодан за словачке историчаре и архиваторе који ће овде пронаћи многе инспирације за међународне истраживачке пројекте, особито за област словачког школства и развоја словачке заједнице у међуратном периоду. Веома занимљива је била посета места на којем је снимљен филм Емира Кустурице Подземље. Треба се присетити, да је Е. Кустурица студирао на Факултету уметности у Прагу и да је на њега имао велики утицај словачки филмски редитељ Јурај Јакубиско. Непосредно пре одласка је делегација посетила Музеј града Новог Сада у којем се налазе значајни експонати везани за историју овог града, укључујући и словачке народне ношње и артефакте везане за словачку заједницу у Србији.

Делегација Матице словачке у музеју Богословског семинара у Сремским Карловцима. Мартин Пребуђила је значајан словачки писац из Војводине (десно)

Архив Војводине у Новом Саду, 18.8.2025. године. Са леве стране: директор Архива Војводине Небојша Кузмановић, Татјана Цавнић, руководилац издавачке делатности, Дуња Андрић, архивиста, Лукаш Перни, председник Културолошко-филозофског одсека и Бранислав Кулик, евангелички свештеник и некадашњи председник Матице словачке у Србији

Делегација Матице словачке посетила је Архив Југославије у Београду (2025).

У седишту Матице словачке у Србији (Бачки Петровац, Војводина)

Делегација Матице словачке на Словачким народним свечаностима и у посети Матици словачкој у Бачком Петровцу

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке

8., 9. и 10. август 2025. године, Бачки Петровац – Поводом Словачких народних свечаности 2025. године позвана је делегација Матице словачке у саставу председник Матице словачке Маријан Гешпер, научни секретар Матице словачке Павол Мадуре, научни радник Словачког литерарног завода Матице словачке Лукаш Перни и секретар Одсека Младе матице Лукаш Хавлик на прву протоколарну посету и дискусију са новоименованим руководством. Конструктивну и аполитичну дискусију – што је потребно посебно нагласити узимајући у обзир медијски експонирани околности – са новим председником Матице словачке у Србији Јурајом Червенаком водио је председник Матице словачке у Словачкој Маријан Гешпер у присуству посланика Народне скупштине Републике Словачке Михала Бартека (ХЛАС-СД), при чему је програму свечаности присуствовала и посланица Јана Ваљова (СМЕР-СД), такође и амбасадор Републике Србије у Словачкој Александар Накић.

Централна тема разговора између две матице односила се на могућности финансијске помоћи раду Матице словачке у Србији, при чему су били дефинисани и неки конкретни реални предлози – почев од могућности културне размене, пројеката, образовања наставника и омладине као и дистрибуције књига. Матица словачка у Србији финансира се искључиво новцем из Општине Бачки Петровац као и Скупштине АП Војводине, то ипак није довољно ни да се покрију режијски трошкови. Због тога је потребно тражити системска решења како би се обезбедило њено редовно финансирање.

Делегација Матице словачке је сагласно изразила свој став у којем је доминирала теза о аполитичном наступању Матице словачке и у том контексту предлагала помирљив приступ и могућности уже сарадње са српским институцијама попут Матице српске. Председник Гешпер је такође нагласио, да Матица словачка негује добре контакте са Матицом српском и њеним председником Драганом Станићем, такође са Архивом Војводине који предводи Небојша Кузмановић, те да је са овом установом Матица словачка потписала меморандум о сарадњи. Ову сарадњу настоји да прошири и научни радник током свог боравка у Србији.

Делегација Матице словачке присуствовала је програму отварања Словачких народних свечаности којем су присуствовали и представници владе Републике

Србије, амбасадори, представници културних институција, градова, удружења, фолклорних ансамбала и матица. Посебну добродошлицу су организатори пожелели председнику Матице словачке Маријану Гешперу. У оквиру програма представљена је традиционална култура, плес, музика и ношње Словака који живе на овим просторима. Осим Бачког Петровца који спада међу најпознатија места, треба споменути и друге средине насељене словачким живљем, напр. Кулпин, Гложан, Кисач, Пивнице, Селенча, Луг, Ковачица, Падина, Стара Пазова, Бачка Паланка, Бело Блато и друга места. Словачке средине сачувале су својеврсни облик словачке културе који као да је остао нетакнут од стране спољних утицаја. Управо због тога ће посетилац из Словачке имати доживљај аутентичног споја са изворном словачком културом. Матица словачка у Србији за свој главни циљ сматра очување националне културе, језика и културног наслеђа Словака насељених на овом подручју. Представници владе Републике Србије изразили су недвосмислену подршку равноправном статусу словачке мањине.

Наредног дана су чланови делегације Матице словачке учествовали на Годишњој скупштини Матице словачке у Србији а у оквиру поздравних речи гостију присутнима се обратио и председник Матице словачке Маријан Гешпер. Између осталог је током свог обраћања рекао: *"Словаци који живе у Војводини, у Србији, су снажан саставни део*

словачког народа упркос томе што живе удаљени од своје матице - Словачке. Република Словачка је требала да учини много више за Словаке у Војводини који спадају у најактивније заједнице Словака у расејању. Помоћ Матици словачкој у Србији треба тражити много жустрије, јер се ради о аутентичној установи која је резултат историјске воље војвођанских Словака у Србији, она није основана од стране државе и управо због тога морамо да јој помажемо без много бирократских препрека, поготово у области основних режија што би била велика помоћ управо у овој сложеној ситуацији.

Међу Словацима и Србима: теренско културолошко истраживање у Србији

У августу 2025. године је Матица словачка у сарадњи са Словачком евангеличком црквом у Србији реализовала истраживање на тему сопственог познавања словачке заједнице у Србији – Војводини, српско-словачких односа, словенског идентитета и духовних тема. Разговоре су реализовали Др Лукаш Перни (истраживач) и Др Бранислав Кулик (теолог и писац). У пројекту је учествовало око сто испитаника Словака у Србији као и Срба. У истраживању су учествовали испитаници из готово свих Словацима насељених места у Војводини (Нови Сад, Петровац, Кисач, Стара Пазова, Селенча, Пивнице, Арадац, Кулпин, Лалић, Падина и други). Заступљене су све генерације: почев од студената и младих породица све до популације сениора, међу њима је низ свештеника, представника Матице словачке у Србији и културних удружења. Значајан део испитаника потиче из заједнице српских и словачких интелектуалаца, свештених лица, педагошких и културних радника (председник Матице српске проф. Драган Станић, директор Архива Војводине Небојша Кузмановић, литерарни критичар и писав Ненад Шапоња, секретар Матице српске Др Милан Мицић, директор Гимназије Јован Јовановић Змај у којем је својевремено био први директор Павел Јозеф Шафарик - Др Радивоје Петров Стојковић, песникиња и преводилац Зденка Валент-Белић, председник Матице словачке у Србији Јурај Червенак, значајни свештеници, учитељи и интелектуалци из Војводине). Истраживање ће се проширити на још више испитаника који ће се укључити у пројекат писмено а тиме ће истраживање бити поимано кроз две пер-

Говоримо о тешким временима, али будимо искрени – када су времена била лака? Зато не дозволимо да нас демотивишу разне препреке у служби словачкој култури и служби нашем народу”.

У вечерњим сатима је делегација учествовала на смотри фолклорних ансамбала а присутнима се такође на почетку програма обратио и председник Матице словачке. Трећег завршног дана свечаности је у словачкој евангеличкој цркви у Бачком Петровцу одржана литургија.

спективе. Прелиминарни резултати указују на то да међу Словацима доминира евангеличка вероисповест која је заједно са образовањем и културном делатношћу кључни стуб очувања идентитета. Већина испитаника наглашава значај цркава, школа и фолклорних ансамбала у одржавању језика и традиција. Постоји јака историјска свест о пореклу генерација, међутим код млађих генерација она постепено слаби. Типичне карактеристике Словака у Војводини су колективитет, традиција, искреност и гостопримство што ову заједницу издваја од индивидуализма у Словачкој.

Када је реч о професијама у овој заједници доминира пољопривреда док у градовима расте заступљеност нових радних места у домену услуга, културе и ИТ сектору. Црква – евангеличка и православна, сматрана је за стуб духовности, али и културе и идентитета без којег језик и традиције не би било лако очувати. Везе Словака и Срба испитаници вреднују као пријатељске а засноване су на узајамном поштовању. Колар и Шафарик су пре свега симбол историјског наслеђа, док успомене на Југославију евоцирају носталгичну слику стабилности и просперитета. Словенска узајамност траје као културна вредност, не као политичка визија.

Можемо стога закључити да је словачка заједница у Војводини утемељена на три кључна стуба – евангеличкој цркви, школству и културном и уметничком удруживању – при чему је карактерише јака припадност заједници, очување традиција и хармонични односи са српском средином.

Председник Матице словачке на ТЕСЛА ГЛОБАЛ ФОРУМУ 2025

Словачка делегација на тесла Глобал Форуму 2025 – Матица словачка јача словачко-српске културне везе

Јан Семан, Мирослав Кереканич, Информативни центар Матице словачке

У периоду од 28. – 31. августа 2025. године у Новом Саду, али и у другим војвођанским местима одржан је међународни симпозијум Тесла Глобал Форум 2025, посвећен наслеђу Николе Тесле. Догађај је окупио омладину, научнике и културне раднике из Србије и из иностранства. Из Словачке је форум посетило 28 матичара на челу са председником Матице словачке Маријаном Гешпером. Чланови Младе матице и чланови фолклорног ансамбла ФС Хемлон донели су у Војводину песме, музику и плес као симбол живог идентитета словачког народа. Словачка делегација посетила је Матицу српску, најстарију словенску матицу у Европи која је инспирисала и оснивање Матице словачке. Обилазак историјске зграде и дискусија са младим матичарима нагласиле су значај заједничког културног наслеђа. Програм је настављен у РТВ Војводине, где су се учесници срели са новинарима

из словачке и русинске редакције. Значајна је била и посета Архиву Војводине, где је директор Небојша Кузмановић представио Теслу као симбол универзалног генија и моста међу народима. Дискусије су потврдиле богате историјске везе Словака и Срба и перспективу сарадње у области науке, културе и образовања. Делегација се срела и са председником Матице српске Драганом Станићем и говорила о заједничким пројектима. Учесници су такође посетили и Сремске Карловце, значајно место српске историје, те богословски семинар, патријаршију, али и винарије које имају у овом месту дугу традицију. Учешће Матице словачке на форуму као и боравак међу Словацима у Србији потврдили су да словачко-српско пријатељство почива на чврстим темељима. Заједничка историја, културно наслеђе и наслеђе Тесле данас спаја младе у духу и дијалогу, сарадњи и узајамном поштовању.

Словачки млади матичари посетили су седиште Матице српске у Новом Саду

Учесници 25. Дана словачке културе у Риједи

25. Дани словачке културе у Риједи – 2025

Милослав Стрехарски

Матица словачка у Риједи и представница словачке националне мањине у Приморско-горанској жупанији Мирослава Гржинић организовали су од 26.-28. јуна 2025. г. по реду 25. Дана словачке културе (ДСК). Културни догађај подржало је неколико институција из Словачке и Хрватске а и ове године представљао је мост пријатељства између Словака, Хрвата и других народа. Догађај је одржан на неколико места – у Словачком дому у Риједи, у пристаништу Гат Каролине Ријечке, у Волоском и Чешком дому Т. Г. Масарика. Програм су медијски покривали Нови лист, Хрватска радиотелевизија, Канал Р, радио Ријека и други. Учесници: фолклорна и певачка група Словенка и дечија група Звончић из Матице словачка Ријека, гости из Словачке (Мужаци Моравија, представници Града Мартин), гости из Србије (КУД Штефаник, удружење Мајчино срце), гости из Велике Британије (словачка заједница из Менчестра) и из Хрватске (Ријечке палате, Матица словачка Осијек).

Првог дана је у Словачком дому одржано свечано отварање уз учешће гостију из Словачке, Србије, Хрватске и Велике Британије. Након интонирања химни реч је припала Марију Гржинићу, председнику Хрватско-словачке привредне коморе а добродошлицу је пожелео – представницима дипломатских, регионалних и градских институција. Председница Матице словачке Ријека Мирослава Гржинић је у свом говору нагласила значај Дана словачке културе који се одржава већ четврт века, догађаја који је симбол значајног места словачке културе у Риједи. Уследили су говори гостију, међу њима и градоначелнице Ријеке Иве Ринчић која је нагласила мултиетнички карактер овог града. Културни програм чинили су наступи певачких и фолклорних група, рецитације и ауторска поезија. Вече је протекло у знаку заједничке вечере и у пријатељској атмосфери. Други дан манифестације текао је у пристаништу Гат Каролине Ријечке где су посетиоци имали прилику да опробају словачка традиционална јела – халушке, прженице од кромпира, сиреве, кобасице, колаче и вино. На штандовима су били изложени и везови, слике, али и стари занати. Саставни део чинила је и церемонија посвећена Словацима у расејању, особито онима који су у свет одлазили бродовима са ријечног пристаништа. У море су спуштени венци Матице словачке Ријека, Матице словачке из Мартина и Удружења Сегединских Словака из Мађарске. Трећег дана су гости и учесници провели посетом Мошћеничке Драге и Мошће-

ница, где су имали могућност да се упознају са културним наслеђем региона, али и да се окупају у мору. У Волоском је затим одржан акт постављања венца уз спомен плочу Светозару Хурбану Вајанском. Главни културни програм одржан је у чешком дому Т. Г. Масарика који је отворила председница Гржинић заједно са гостима из Савеза Словака у Хрватској и Канцеларије за Словаке у иностранству. У програму су учествовали глумци из словачке заједнице у Манчестеру са представом Мигрантска рапсодија, фолклорна група Словенка, Звончић, Мужаци Моравија, фолклорни и тамбурашки ансамбли из Ријеке и Осијека, те фолклорни ансамбл из Лалића. Програм је завршен заједничком забавом, песмом и плесом. Пред одлазак су се учесници срели на доручку у Словачком дому а затим је уследила и службена посета Сегединских Словака из Мађарске са циљем проширења прекограничне сарадње.

25. Дани словачке културе у Риједи испунили су своју мисију – представили словачку културу, традиције и гастрономију, ојачали контакте међу Словацима који живе ван матице и допринели пријатељству међу народима. Матица словачка из Ријеке изразила је захвалност свим учесницима, партнерима, покровитељима и добровољцима који су допринели да ова јубиларна година буде обележена успехом.

Цео текст објављен је на страници www.matica.sk, текст је скраћен уз помоћ ChatGpt.

Ђаци на литерарној беседи у Румунији у Алешду (фотографија лево). Ингрид Мајерикова, директор Издаваштва Матице словачке (лево) и Катарина Коњарикова, директор Музаја Словака у расејању Матице словачке (на фотографији десно са десне стране)

Међународни пројекат ЛИТЕРАРНЕ БЕСЕДЕ за децу и омладину на тзв. Доњој земљи и пројекат 3000 књига за Словаке у иностранству

Ингрид Мајерикова – Катарина Коњарикова

Музеј за Словаке у расејању у сарадњи са Издаваштвом Матице словачке покренуо је нови пројекат Литерарне беседе за децу и омладину са Доње земље са циљем пружања подршке развоју читалачких навика, литерарне културе и јачања идентитета код деце из словачких заједница у расејању. Беседе су организоване у Словачком Комлошу (Мађарска), Надлаку, Алешду, Гемелчички, Новој Хути и Бодоношу (Румунија) и Пивницама и Ковачици (Србија).

Прва беседа одржана је 16. децембра 2024. године у Словачком Комлошу у Мађарској. Песникиња и Музеј за Словаке у расејању, председница Месног одбора Матице словачке у Штитнику Ленка Вранова презентovala је своју књигу Мишкин бели Божић. Деца су активно учествовала у квизу, послушала бајку Штефана Јанчика и добила ручно израђене поклоне. Дан касније је презентација одржана у Надлаку, у Словачком лицеју Јозефа Грегора Тајовског. Ђаци су активно читали заједно са песницима и добили 60 књига. У Румунији су настављена инспиративна читања па су тако деца из Алешда била радознала како песници стварају а за узврат су добила потписане књиге од стране аутора. У месту Гемелчичка деца су се упознала са делом Ленке Вранове и са одушевљењем прихватила приче пуне фантазије Јарослава Земјара из књиге Други светови. Слична атмосфера владала је и у Новој Хути, где су се деца обрадовала због поклоњених књига а писци су својим казивањима распламсавали дечију фантазију. Финална презентација одржана је 26. марта у Бодоношу на Теоретском лицеју.

Млађи ученици упознали су се са причом о Мишки и њеним божићним догодовштинама док су старији дискутовали са писцем Јарославом О. Земјаром о тајнама фантастичних светова. Сви су са собом понели потписане примерке које ће бити сведок и успомена на сусрет са литературом. У посети Србији су делегацију чинили илустратор Мартин Келенбергер, Ингрид Мајерикова и

секретар Младе Матице Лукаш Хавлик (пројекат Како се рађа књига), као и писци Игор Валек и Јарослав Земјар. Литерарне беседе показале су се као вредна иницијатива која спаја децу са словачким језиком, отвара им нове видике и продубљује њихов однос према књигама. Пројекат је донео не само радост читања већ и свест о томе, да словачки језик и словачка култура имају своје значајно место и изван граница Словачке.

Резултати су представљени на Форуму иностраних Словака. Др Катарина Коњарикова је говорила о пројектима Матице словачке и Министарства спољних послова Републике Словачке у области јачања националне свести код Словака у иностранству: пројекат школског дописивања, беседе са песницима и сарадња са медицинарима.

Директор Издаваштва Матице словачке Мр Ингрид Мајерикова додала је да је саставни део пројекта и поклањање живих фондова књига издаваштва за Словаке у иностранству које посредује Матица словачка са финансијском подршком Словачког литерарног центра, Министарства културе Словачке и издаваштава. На тај начин ће Словаци у иностранству добити 3000 књига.

Беседе су организоване током четири месеца при чему је свако дете добило књигу захваљујући Матици словачкој. Резултат сарадње биће онлајн споменика која ће бити објављена у октобру са малим писцима и илустраторима. Управо су беседе биле инспирација за пројекат 3000 књига за Словаке у иностранству.

Издајамо новости из словенског света

Сарадња Месног одбора Матице словачке Трстена са Друштвом Словака у Пољској

Т. Лофајова, МО МС Трстена

На позив генералног секретара Удружења Словака у Пољској Људомира Молиториса чланови Месног одбор су 23. марта 2025. године учествовали на прелепом догађају одржаном у месту Кремпахи у Пољској под називом *Фаијанги, Остатки – 2025*.

Догађај је посвећен промовисању употребе словачког језика у уметничкој сфери и свакодневном животу. На подијуму су се смењивали учесници почев од деце предшколског узраста па све до одраслих. Смењивали су се разни садржаји уметничког спектра као што је свирање на музичким инструментима, певање, кратке дечије изведбе па све до професионалних наступа.

У сали је доминирала одлична атмосфера, словачки језик смењивао се са пољским и сви су били добро расположени. Стручни жири вредновао је наступе и додељивао само прва и друга места, што је имало добар одзив међу учесницима. Наши пријатељи довели су нас из Кремпахи у Јаблонку а током пута певале су се словачке и пољске песме уз пратњу хармонике хелигонке и виолина у изведби младих Словака из Пољске.

Фестивал Танцуј, танцуј...

Катарина Коњарикова

Музеј Словака у расејању Матице словачке изражава велику захвалност за могућност учешћа на 53. Фолклорном фестивалу Танцуј, танцуј... у Гложану. Била је част бити саставни део овог изванредног фестивала који са поносом чува и презентује богатство словачког културног наслеђа у Војводини. Изражавамо дивљење према посвећеним организаторима и елану учесника. Са великим поштовањем се захваљујемо на томе што смо имали могућност да доживимо ове дивне тренутке и радујемо се наредном сусрету у име традиција, пријатељстава и заједничке културне припадности. Апсолутни победник 53. ФФ ТТ је млађи плесни ансамбл Културно-просветног друштва из Гложана који је награђен статуетом Националног савета словачке националне мањине. Фестивал је завршен свечаним галаконцертом који је припремио уметнички руководилац Јарослав Кришка заједно са Фолклорним ансамблом Кокаван из Кокава над Римавицом.

Музеј Словака у расејању Матице словачке учествовао на Годишњој скупштини Удружења Словака из Југославије

Катарина Коњарикова

У суботу 26. априла 2025. г. је Музеј Словака у расејању Матице словачке присуствовао годишњој скупштини Удружења Словака из Југославије. Скупштина је протекла у пријатној и радној атмосфери, јер се вредновао рад Удружења у претходној години а презентовани су планови за наредну годину. Председник Удружења господин Самуел Јованкович је у свом извештају нагласио да је дошло до подмлађивања чланства, те да захваљујући томе Удружење добија нове импулсе за рад. Презентован је богат програм активности које су обележиле текућу годину попут полагања венаца на спомен плоче Јанку Буљнику и Јанку Чмељнику, учешће на конференцији поводом 100. годишњице рођења Јана Сирацког, активно учешће на предавањима у градској библиотеци, објављивање 8. броја годишњака Удружења, али пре свега прослава 80. годишњице од оснивања Удружења Словака из Југославије. Током опсежне дискусије чули су се разни предлози за обележавање јубилеја значајних личности тзв. Доње земље, али и нове форме промовисања њиховог наслеђа у Словачкој. Радујемо се што смо имали прилике да будемо саставни део овог инспиративног сусрета и радујемо се будућој сарадњи на очувању и презентацији богатог културног наслеђа наших Словака са Доње земље.

Спомен плоча Јану Сирацком и фотографија са међународног семинара у Братислави

Матица словачка обележила стоту годишњицу рођења историчара и политичког затвореника Јана Сирацког и њему у част организовала научну међународну конференцију и открила спомен плочу

Јан Семан, Информативни центар Матице словачке

БРАТИСЛАВА, 30.5.2025. године – Музеј Словака у расејању Матице словачке на челу са Катарином Коњариковом организовао је догађај посвећен стогодишњици рођења словачког историчара родом из Петровца, политичког затвореника и научног радника у области културе Словака у иностранству, аутора капиталног дела Дуго трагање за домом Јана Сирацког. Овом приликом откривена је спомен плоча постављена на Дому Матице словачке у Братислави. Спомен плочу откриле су ћерке Јана Сирацког. Једна од њих је измеђуосталог рекла: „Радује нас, што ће ова спомен плоча стајати ту на зиду Дома Матице словачке, институције која је оцу значила све. Отац би био поносан и захвалан да ће управо на његовој вољеној Матици бити постављена спомен плоча посвећена успомени на његово дело“.

У Братислави је одржан изузетан међународни стручни семинар поводом 100. годишњице рођења значајног историчара, публицисте и културног дипломате Јана Сирацког. Догађај је организовала Матица словачка у сарадњи са Удружењем друштава Словака са Доње земље а уз покровитељство Министарства спољних послова и европских питања Републике Словачке. Семинар под називом Дуго трагање за домом – према једном од најпознатијих дела Јана Сирацког које се бави судбинама Словака у расејању. Ујутру су се учесници семинара срели како би свечано открили спомен плочу Јану Сирацком на згради Матице словачке у Братислави на Греслинговој улици. Затим је конференцијски део програма настављен у просторијама Универзитетске библиотеке на Вентурској улици и трајао све до вечерњих сати. У уводном делу присутнима су се обратиле многе личности јавног и културног живота – Маријан Гешпер, председник Матице словачке, Роман Бужек, генерални директор Секције јавне и културне дипломатије Министарства спољних послова и европских питања Словачке, Милина Склабински из Канцеларије за Словаке у иностранству, Алжбета Холерова Рачкова, председница Словачке самоуправе у Мађарској, Светлана Золњан из Националног просветног савета у Србији,

Павел Хласњик из Демократског савеза Словака у Румунији и Ева Кмећова, председница Удружења Словака из Мађарске. У оквиру четири тематска блока и у дискусији говорило је преко 15 истраживача из Словачке, Србије, Мађарске и Румуније. Научни радови бавили су се животом, делом и наслеђем Јана Сирацког односно његовим деловањем у области словачке историографије, публицистике, генеалогije и превода из области културе. Могла су се чути и лична сећања на оне који су Јана Сирацког познавали и сарађивали са њим. Међу предавачима су били: Др Самуел Јованкович, Др Михал Бада, професор Јан Боћик, професор Мирослав Кмећ, професор Марта Доброткова, Јурај Рађански, професор Мирослав Дудок, др Јан Ткач, др Олга Фејдиоова, Мирослав Демак, мр Катариња Хркљова и други.

Семинар није био само научни скуп, већ и достојанствена успомена на личност која је оставила дубоки траг у историји словачког народа и истраживања проблематике Словачког исељеништва. Сви учесници су били сагласни да је Јан Сирацки својим делом и ставом битно допринео очувању идентитета Словака који живе ван матице и развоју културне свести у националном и међународном простору.

Успомена на Јозефа Викторина – суоснивача Матице словачке

Јозеф Шварц

У недељу 20. јула 2025. године протекла је 151. година од смрти Јозефа Викторина – личности словачког живља. Већину стваралачког периода (22. године од укупно 52. године колико је проживео) је живео на територији данашње Мађарске, а Словаци у Мађарској не заборављају на њега. Особито у Вишеграду (где је и место његовог починка) сваке године на њега се саћа и локално становништво као на значајну личност. Управо је тако било и ове године.

Главни организатор – Словачка самоуправа 8. округа Будимпеште је у сарадњи са Националном словачком самоуправом у Будимпешти још 2013. године открила спомен плочу Јозефу Викторину на згради школе у Вишеграду, где је вршио духовну службу као свештеник. Након полагања венаца на место његовог починка, као и на спомен плочу у „Викториновој“ цркви, одржана је света миса на словачком језику. На крају је о животу и делу Ј. Викторина говорио музеолог Петар Гроф у име Мађарског народног музеја – музеја Матеја Корвина на тему Краљевска палата у Вишеграду и њени становници. Јозеф Викторин има наиме велике заслуге у поновном откривању и очувању локалних споменика културе: замка и краљевске палате. Учесници овог спомен сећања су по правилу матичари из братиславског градског дела Петржалка. Године 2022. је уз присуство председника Матице словачке Маријана Гешпера откривена двојезична спомен плоча Ј. Викторину у цркви св. Ане у Будимпешти, у којој је десет година био капелан. Прошле године су чланови Месног одбора Матице словачке из Петржалке присуствовали откривању још једне спомен плоче Викторину у цркви св. Петра и Павла у Старом Будиму.

Јозеф Викторин у Мађарској – по трећи пут – Матица словачка то није пропустила

Пре две године су Словаци у Мађарској поводом 200. годишњице од рођења открили двојезичну спомен плочу Јозефу Викторину (1822. г. – 1854. г.). Плоча се налази у цркви св. Ане на Тргу Батањи у Будимпешти, на Дунавском кеју испод Будимског замка, уз учешће делегације Матице словачке на челу са председником Маријаном

Гешпером. Јозеф Викторин је у овој цркви служио као капелан у периоду од 1.1.1856. године па све до пролећа 1866. године. Преко десет година је спадао међу централне личности словачког националног покрета, јер су управо овде деловали они најбољи од најбољих из словачког народа а у значајној мери је допринео оснивању Матице словачке. Спомен сећање на Јозефа Викторина које симболише спомен плоча је заслужан чин Словака из Будимпеште, особито оних из 8. округа Будимпеште – Јозефов, посебно К. Каполнај. Ови Словаци су још 2014. године открили двојезичну спомен плочу Викторину на згради школе у Вишеграду, где је деловао као свештеник у периоду од 1866. – 1874. г. а где је и сахрањен. Словаци из Мађарске (укључујући и моје учешће) негују сећање на ову личност тако што се сваке године састану на месту где је сахрањен, уз присуство представника града Вишеграда, Мађарског националног музеја Матије Корвина и других. Године 2024. је прошло тачно 150. године од смрти Ј. Викторина и тим поводом настала је трећа спомен плоча. „Испунио се наш давни сан...“ рекла је Едита Хорти председница Словачке самоуправе у фоајеу парохије цркве Св. Петра и Павла у Старом Будиму у четвртак 28. новембра 2024. године у 15.00 часова, у 3. округу Будимпеште, у улици Лајош број 168. Словаци у Мађарској су дакле открили трећу спомен плочу Ј. Викторину у властитој режији. Свечаност у част овом догађају одржана је у парохији у којој је Ј. Викторин пре тачно 170. година живео и то у периоду од 1. априла 1852. г. до краја 1855. г. Спомен плоча налази се испред поменутих просторија у централном холу парохије. Матица словачка није пропустила овај догађај. Камо среће да одамо почаст Јозефу Викторину и на подручју Словачке.

Матица српска – Стуб идентитета српског народа

Председник владе Милош Вучевић је у Новом Саду уручио ИТ опрему Матици српској и нагласио, да је Матица српска један од стубова идентитета српског народа, при чему је нагласио да сви заједно морамо да радимо на њеном очувању. Вучевић је опрему уручио заједно са министром инфомрсања и телекомуникација Дејаном Ристићем и додао, да је у прошлости било неких идеја да се укине „Летопис Матице српске“ који ове године обележава 200. годишњицу постојања, али је уз помоћ државе Србије тај изазов превазиђен. Министар Ристић је рекао да ресорно министарство подржава установе културе, као и да се историја српске културе, науке и уметности не може замислити без Матице српске.

Годишњица Јанеза Храдецког у Матици словеначкој

Пре два и по века рођен је Јан Непомук Храдецки (на словеначком Hradecky, Janez Nepomuk), образован, изразито радан човек са сјајним организационим способностима. Чак двадесет и шест година, до сада најдуже, био је градоначелник Љубљане и покренуо низ добротворних и културних активности у граду. Једна од његових значајнијих заслуга је оснивање данашњег Народног музеја Словеније, но успешно је угостио и Љубљански конгрес. За свој рад био је награђен од стране аустријског владара, али и од руског владара. Поводом 25. годишњице његове функције градоначелника, песник Франц Прешерн написао му је оду. Упркос томе што је Храдецког „срце горело за част, добробит и благослов Љубљане“, данас је готово заборављен. Управо је Матица словеначка институција која му изговара дубоко и искрено „хвала“, организујући симпозијум о његовом животу и делу, јер светло наше мисли и срца чини један мост који може да води друштво, али и народе, из прошлости у будућност. (Информише на страници Матице словеначке Др Игнација Фридл Јарц.)

Беседа поводом 1100. годишњице Краљевине Хрвата и представљање изузетног броја Хрватске ревије

Дана 30. јануара 2025. године, у књижари Матице хрватске у Загребу, одржана је изванредна културно-историјска беседа везана за презентацију новог броја часописа Хрватска ревија. Четврти број годишњака 4/2024 је у пуном обиму посвећен 1100. годишњици Краљевине Хрвата – значајном догађају у историји хрватског народа, чији је саставни део личност краља Томислава, првог хрватског владара крунисаног око 925. године. Тема вечери била је не само рефлексја раздобља у периоду владе краља Томислава, већ и културно-историјска слика која се током векова формирала. Часопис су представили реномирани историчари Мирјана Матијевић Сокол, Марио Јареб, чланови уредништва Томислав Галовић и Дино Милиновић, под руководством главног и одговорног уредника Мирјане Полић Бобић која је вече започела инспиративним уводом:

Поштоване читатељке, поштовани читаоци, четврти број Хрватске ревије традиционално познат као „божић-

но издање“ је једно изванредно издање. Уместо уобичајене структуре, рубрика и рецензија, одлучили смо се за то, да цео број посветимо теми: 1100. годишњица Краљевине Хрвата и личности краља Томислава. Хтели смо да створимо простор историчарима и стручњацима како би посредством поузданих и проверених стручних студија појаснили ово кључно раздобље наше историје и његове касније уметничке, културне и политичке интерпретације. Иако од XII. века па све до 1991. године Хрватска није била самостална држава, историјска писменост и колективно сећање указују на то колико је било важно његовати свест о властитој државности. Данас када смо народ који је слободан, имамо прилику да изнова испричамо нашу причу – на основу извора, у духу поштовања и научног интегритета. Управо због тога сматрамо овај број ревије, која ће бити доступна и у преводу на енглески језик, за допринос изградњи културног идентитета и историјског сећања. Верујемо да ће *Хрватска ревија* и на овај начин отворити простор за аргументовани и валидан јавни дискурс о нашој прошлости и будућности. Овај специјални број садржи: анализу владавине краља Томислава у контексту X. века, поглед на развој хрватске историографије и њеног интереса за Томислава, истраживање историјског сећања

и стварања мита о краљу међу Хрватима, уметничко приказивање грађе Томислава у пресеку векова. Часопис је уједно значајан културни документ који има за циљ да допре и до иностране публике. Управо због тога припремамо и енглеску мутацију овог броја који ће појаснити историју хрватске државности широкој светској јавности. Матица хрватска је носилац културног континуитета. Презентација ревије надовезује на говор председника Матице хрватске Мира Гаврана поводом 183. годишњице оснивања Матице, где је нагласио значај институција које раде на очувању националног идентитета: „Краљ То-

мислав је више од историјског лика – он је симбол државности, достојанства и вере у себе самога. У време када се свет суочава са несигурношћу, морамо се окренути ка својим коренима. Ова годишњица није само сећање, она је позив да будемо поносни на своју прошлост и одговорни према својој будућности“.

Презентација и беседа у просторијама Матице хрватске стога нису биле само присећање на давну историју, већ и живи доказ да национална култура живи – кроз речи, науку, уметност и непоколебљиву снагу за дијалог између прошлости и садашњости.

183. годишњица Матице хрватске

У данима када културна јавност обележава значајне годишњице својих најстаријих институција, пажњу побуђује важна прекретница – 183. годишњица оснивања Матице хрватске, једне од најстаријих и најутицајнијих културних институција у региону. Том приликом је у свом говору председник Матице хрватске Мирко Гавран, упућеном не само члановима и поштоваоцима Матице, већ и читавом хрватском народу, са дубоком поруком о културном, духовном и националном идентитету. Снажан део историје, стуб идентитета – Матица хрватска основана је 1842. године и од тада, без прекида, обликује и чува културни, језички и духовни идентитет Хрвата. Као што је у свом говору нагласио Гавран, Матица је одувек била веран водич народа – у временима славним, као и у тренуцима пуним изазова. „Матичари су делили судбину свог народа – у временима славним и у тежким временима, пуним искушења. Никада нисмо одустали од наше визије и мисије коју је јасно представио наш први председник и оснивач, гроф Јанко Драшковић“. Матица хрватска се током своје историје није ослањала тек на своје традиције, она је била активан творца будућности. Гавран је нагласио да управо матичарима Хрватска дугује оснивање Господарске коморе, Хрватске академије наука и уметности, Друштву хрватских књижевника као и за утицај модерног универзитетског образовања. Данашња Матица хрватска је једнако динамична и активна као што је била и у прошлости. Током претходне три године реализовала је низ пројеката: покренут је Фестивал књиге, подкаст Матице, циклус дискусија Сучељавања, обнова или оснивање 15 огранака, пријем 2000 нових чланова, организовање преко 750 културних догађаја. За значајан успех сматра се и подршка закона о хрватском језику, чије прихватање у скупштини је значило изразити знак културне и друштвене зрелости. Матица активно делује и у Босни и Херцеговини где је основан Савет Матице хрватске са циљем да се успоставе бољи односи са Хрватима у БиХ. Један од најзначајнијих момената обележавања годишњице било је покретање портала MISAO.hr са циљем стварања независног и култивисаног простора за рефлексију друштвене реалности. Гавран је додао: „Настојимо да мотивишемо добре, искрене грађане, да се активно укључе у формирање друштва. MISAO.hr ће бити простор за слободне идеје, ставове, дискусије и предлоге решења“. Портал је отворен за све интелектуалце, научнике, уметнике и грађане који желе да дају допринос својим ставовима у формирању културно зрелог и одговорног друштва. Председник Матице отворено се изјаснио на тему отворених питања које притискају данашњу реалност као што је – одлив младих мозгова, механичко довођење радне снаге, погоршана демографска структура, али и недовољне системске промене у образовању. „Ту, пред нашим очима, дешава се размена становништва са последицама које сежу у недоглед за будућност Хрватске и Европе. А ми немамо довољне ресурсе

да се том тренду супротставимо“. У овим сложеним временима, према мишљењу Гаврана, потребно нам је, више него икад, национално јединство, јаке институције, хришћанске вредности и храброст пророка. И за словачку јавност може бити рад Матице хрватске инспиративан. У време када се словачка јавност такође бори са питањима везаним за идентитет, историјско сећање, демографским изазовима и квалитетом јавног простора, пример културног јединства и активне националне свести је изузетно важан. Мирко Гавран завршио је свој говор личном и јаком поруком: „Уколико сте при уласку у дворану Јуре Петричевића осетили да улазите у властиту кућу, понесите тај осећај са собом и делите га са својим најближима и пријатељима. Тај осећај поноса и значаја Матице хрватске је осећај који бисмо требали имати када гледамо на читаву нашу домовину“. Прослава 183. годишњице оснивања Матице хрватске није само прослава прошлости, већ је то обавеза за будућност. Указује на то, да културне институције, уколико су вођене савесно и са визијом, могу бити стубови националног идентитета, мотивације и обнове. Словачка културна јавност може у Матици хрватској видети блиског партнера, али и огледало онога што значи дугорочна и верна служба народу.

Председник Матице хрватске Мирко Гавран

Прослава 183. рођендана Матице хрватске – Матица хрватска – активности

Матица хрватска је свечаним програмом 11. фебруара прославила 183. годишњицу оснивања (основана 10. фебруара 1842. године). На свечаности су узели учешће многе личности из културног, јавног и политичког живота, чланови академске заједнице, директори завода, библиотека, болница, чланови Матице хрватске, као и спонзори и њени поштоваоци. Уз говор председника Матице хрватске Мира Гаврана представљена је и монографија Марија Јареба *Хрватски народни симболи: порекло, развој, употреба и контроверзе*. О монографији су дискутовали главни уредник Матице Лука Шепут, рецензент Хрвоје Кекез и аутор Марио Јареб. Књига историчара Марија Јареба представља комплексну аналитичку студију историје хрватских грбова и застава од настанка па све до данас. Државни симболи су важан начин ис-

пољавања националног идентитета. Због тога хрватски државни грб и застава, као национални и државни симболи, представљају важан део хрватског националног и државног идентитета, и одраз су сложених процеса националне интеграције која је резултовала стварањем независне Хрватске. Ова опсежна и богато илустрована публикација значајно је допринела бољем схватању хрватске историје у задњих пет стотина година, али и препознавању односа пропаганде, емоција и њиховог уплива на национални идентитет.

У музичком делу је наступао Академски мушки певачки хор Факултета електротехнике и рачунарства Универзитета у Загребу (диригент: мо. Јосип дегл Ивелио). Водитељ програма је била Јелена Шпорчић Прторић. Поводом Дана Матице хрватске је испред мале сале уприличена спомен изложба Почети Матице хрватске.

Аутор је члан главног савета Стјепан Сучић.

Концерт „Бранково бисерје“ у извођењу Дуа Несторов одржан у Матици српској

Дана 24. 9. 2025. у свечаној сали Матице српске одржан је концерт „Бранково бисерје“ Дуа Несторов, који чине супружници Дубравка и Борислав, реномирани уметници са врским уметничким образовањем и међународним каријерама. Борислав и Дубравка Несторов искрено се и дубоко саживљавају са музиком коју изводе, публици преносећи танане а моћне таласе емоција. Експресиван стил гестикације пијанисте и изузетна гласовна снага сопранисткиње потпуно одговарају романтичарској поезији коју је Бранко Радичевић писао, а коју су наши најистакнутији композитори музички овековечили. У надахнутом излагању, Дубравка Несторов је рекла неколико речи о концерту: „Овај програм је направљен поводом прошлогодишњег јубилеја, а то је 200 година од рођења Бранка Радичевића, песника из чијег џепа су се расули, као бисери, наши песници и писци, а самим тим и композитори. То бисерје се претворило у очи које сјаје

и гледају у једном правцу ка својој матици, и нашој матици, Србији.“ Матица српска, установа која је прва почела да формира ту „кошницу“ српског културног простора и око ње окупља вредне културне прегаоце, била је право место у коме је низ „Бранковог бисерја“ заблестао и остао забележен и на интернету. (Цео концерт можете пронаћи на: <https://www.youtube.com/watch?v=Ry83JUcxTU4&t=1585s>)

Свечано уручење Бранкове награде у Матици српској

У понедељак, 15. септембра 2025. године, у свечаном салону Матице српске одржано је уручење Бранкове награде Матице српске, која се традиционално уручује за најбоље студентске радове из области српске књижевности. Прву награду добила је Јелена Шаковић, студенткиња Филолошког факултета у Никшићу (Универзитет Црне Горе), за рад „Техника сказа у романима Кад су цветале тикве Драгослава Михаиловића и Ловац у житу Џерома Дејвида Селинџера“. Другу награду освојио је Невен Миљатовић са Филолошког факултета у Бањој Луци за рад „Доротеј и Лавр: два романа о средњем вијеку“. Трећа награда припала је двома студенткињама Филозофског факултета у Новом Саду. Наташа Провчи награђена је за рад „Два књижевна портрета – Јелисавета Ђуре Јакшића и Леди Магбет Вилијама Шекспира као фаталне жене“, док је Симонида Лончар награду добила за рад „Мотив смрти у мемоарским записима Симеона Пишчевића“. Награде је добитницима уручио проф. др Драган Станић, председник Матице српске, који је честитао младим истраживачима и нагласио значај Бранкове награде као подстицаја новим генерацијама уметника и научника. О награђеним радовима говориле су чланице жирија, проф. др Наташа Половина и проф. др Сања Париповић Крчмар, истичући квалитет, иновативност и посвећеност награђених студената. Жири за доделу награде радио је у саставу: проф. др Војислав Јелић (председник),

проф. др Наташа Половина, проф. др Драгана Вукићевић, доц. др Маја Медан Орсић и проф. др Сања Париповић Крчмар. Доделом Бранкове награде, Матица српска још једном је потврдила своју улогу у неговању младих истраживача и подршци научном раду, настављајући традицију афирмације стваралачког потенцијала нових генерација.

Презентација новог броја *Хрватске ревије* посвећене 1100. годишњици Краљевине Хрвата

Дана 30. јануара је у књижари Матице хрватске представљен нови број *Хрватске ревије* 4/2024. Поводом 1100. годишњице Краљевине Хрвата је четврти по реду број *Хрватске ревије* у целини посвећен историјској личности краља Томислава и његовом времену, историји студија ове проблематике, историјском сећању и миту о краљу Томиславу међу Хрватима, такође и приказу времена и карактера краља Томислава у ликовној уметности.

Матица чешка: Нови број литерарног додатка *Матичне новине*

„Најновије Матичне новине посвећене су Јосефу Јунгману и тзв. „сећањима на Јунгмана“ која су сачувана у

збиркама Националног музеја. Опсежни текстови илустровани су фотографским прилозима. Новине садрже и извештај о раду Матице чешке за 2004. годину, али и информативни панел посвећен Вензелу Карлу Ернсту“ на социјалним мрежама наводи Павел Мухка.

Матица Моравска: Из штампе изашао *Часопис Матице моравске*

„*Часопис Матице Моравске* 2/2024 доступан је у одабраним књижарама, такође и у интернет продавници. Часопис Матице моравске спада у историјске часописе са дугорочном традицијом. Основан је 1869. године и штампан је у континуитету, изузев година 1883. – 1890. г., односно у задњим годинама нацистичке окупације. Уредништво часописа чине реномирани стручњаци на међународном нивоу из Француске, Мађарске, Немачке, Пољске, Аустрије, Словачке и Сједињених Америчких

Држава. Основни циљ је објављивање научних чланака који представљају најновија истраживања везана за историју Моравије, чешких земаља и средње Европе. Након међуратног периода је Часопис Матице моравске рецензирани часопис. Објављује се два пута годишње при чему је распон једног издања око 600 штампаних страна. Издавач часописа је Матица моравска а евидентиран је у базама података Scopus, European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), али и у Регистру рецензираних неимпактираних издања које се објављују у Републици Чешкој“.

Матица шлеска: Дан чешке државности

„Државни празник Дан чешке државности прославили су чланови Матице шлеске, огранак у Бистрици над Олшом, чланови Чехословачког друштва легионара, Јединство Фридек-Мистек и представници Бистрице данас. Градоначелник мр Роман Вробел говорио је о историји, али углавном о садашњости и будућности места, али и читаве домовине. У име Матице говорила је инж. Јана Шпирцова која је истакла везу између историјских чињеница и актуелних догађаја. Представници су положили венце уз спомен липу у Бистрици, интонирана је и државна химна и световацлавско појање“.

У Скопљу је објављено дело академика Митевског

Скопље, 7. март 2025. г. – Нова књига академика Витомира Митевског под називом *Прличев и епска традиција* резултат је дугогодишње надахнутости аутора са песничким делом великог македонског песника XIX века. Књига је синтеза многобројних компаративних анализа два главна Прличева песничка дела - Сердар и Скендербег у трагању за песниковом инспирацијом. Аутор је сачувао строг научни приступ у истраживању, заронио је у дубине тајни песничког стваралаштва и указао на двојни утицај на два значајна песничка дела. Са једне стране познат је утицај Хомера, а са друге стране предњаци готово неприметан утицај византијске епске традиције. Сагледавањем Прличевог песничког стваралаштва са два поменута аспекта аутор постиже дубљи поглед на генезу његовог стваралаштва.

У фокусу Лужичкосрпски реп: антологија која осветљава реп и словенске језике

Сербски институт (Завод за истраживање језика, историје и културе Лужичких Срба) објавио је антологију *Реп и словенски језици. Интердисциплинарни приступи и запажања*. Аутори антологије су др Алексеј Тихонов и др Кристиана Лучети (Универзитет у Цириху). Ради се о публикацији која по први пут систематски анализира везе репа и словенских језика путем текстова из области лингвистике, културних и друштвених наука, и нуди нове погледе на проблематику која је до сада била веома мало позната. Један текст посвећен је и лужичкосрпском правцу у музици – репу. Више о овој теми на страници serbski-institut.de.

17. Међународни конгрес слависта одржан у Паризу у августу 2025. г.

У периоду од 25. - 30. августа 2025. г. на париској Сорбони одржан је 17. Међународни конгрес слависта са циљем презентовања актуелних резултата истраживања у области компаративне филолошке славистике. Конгрес је окупио 850 слависта а словачку славистику су на овом догађају представили словачки слависти, представници академске заједнице и Словачке академије наука у оквиру више секција, тематских блокова и округлих столова, у складу са програмом. Чланове словачке делегације је на конгрес упутио Словачки комитет слависта, састављен од представника друштвено-научних дисциплина из области лингвистике, литерарне науке, етнологије и историје. Међународни конгреси слависта организују се од 1929. године са интердисциплинарним тематским садржајем. Циљ конгреса је не само презентација актуелних резултата истраживања у словенским и не словенским државама, већ и дискусије о перспективама даљег развоја интердисциплинарно оријентисане филолошке славистике. Значајан део конгреса чиниле су презентације у области високог образовања у домену језика и културе.

У оквиру конгреса одржана је и изложба публикација појединих националних делегација. На изложби нису изостале публикације чланова делегације, научних и научно – педагошких департмана у Словачкој, али и Матице словачке.

Дана 28. августа 2025. г. заседао је Међународни комитет слависта у оквиру којег су решавана програмска и организациона питања везана за перспективе Међународног конгреса слависта. Наредни, 18. конгрес одржаће се у Прагу 2029. године а сам комитет акредитовао је 36 међународних научних комисија. Рад међународних комисија у оквиру комитета је за период 2018. – 2025.

(почев од 16. конгреса одржаног у Београду па све до конгреса у Паризу) представио проф. Петер Жењух који је нагласио улогу комисија као значајан део међународне научно-организационе основе за интердисциплинарна славистичка филолошка истраживања у глобалном контексту, односно апликацију тих истраживања у универзалном образовању. Комисија везана за истраживање наставе словенских језика у међународном контексту такође је поново акредитована. На састанку Међународног комитета слависта 28. августа 2025. године, професор Петер Жењух је одобрен за координатора комисија при МКС за нови мандат до 18. Међународног конгреса слависта у Прагу 2029. године. (Информације је послао Петер Жењух, члан Културолошко-филозофског одсека Матице словачке.)

Српска делегација у Паризу представила књигу о Јелени Ажујској

Директор Архива Војводине Небојша Кузмановић информисао је да је на Институту славистике у Паризу представљена књига о Јелени Ажујској, српској краљици. Књига је одштампана на француском језику издавачи су Институт за славистику из Париза, Матица српска и Архив Војводине. О књизи је говорио њен аутор др Никола Петровић, проф. др Драган Станић, председник Матице српске, др Филип Желез, директор Катедре за славистику на Сорбони и др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине (Извор: Архив Војводине).

Руководство Матице словачке у Србији са гостима на Словачким народним свечаностима у Бачком Петровцу

Разговор са Маријаном Гешпером о словенским – иностраним аспектима Матице словачке

Разговарао Марош Смолец за Словачке народне новине

Недавно сте учествовали на културно-образовном догађају Тесла Глобал Форум одржаном у Војводини. Шта је била срж овог форума?

Учешћем Матице словачке смо желели да дамо допринос нашој држави када је реч о јачању културних веза између Словачке и Србије у области спољних односа. Тесла Глобал Форум је значајна културно-образовна манифестација у Србији која путем интердисциплинарног програма промовише наслеђе Николе Тесле. У прошлости је овакав догађај одржан чак и у Аустралији. Године 2025. одржан је по тринаести пут са акцентом на културне размене, образовање младих, презентацију историјских места и отворене активности за јавност.

На фестивалу је учествовало двадесет и осам младих матичара из Републике Словачке, особито из Лученца, Хумног, Кошица и из места Сечовце који су одлучили да посете Србију упркос медијски прокламованим демонстрацијама. Желим да се захвалим организаторима фестивала који су нас позвали међу првима, а такође и Министарству спољних послова и европских питања Републике Словачке за покровитељство овог пројекта.

Колико је дана фестивал трајао и које су биле главне тачке програма?

Фестивал као такав трајао је од 29. до 31. августа 2025. у Војводини, у Новом Саду и у Сремским Карловцима. Одржане су разне културне и друштвене активности попут предавања, округлих столова, изложби, посета споменика културе односно сусрета Матице словачке, у овом случају омладинске Матице словачке са српском омладином. Све у циљу популаризације Теслиног дела међу младим нараштајима, затим инспирације студената путем културних, научних и духовних активности, повезивање академске заједнице, уметника, личности из области културе и стручњаке разних других народа. Наша делегација је први дан посетила Матицу српску основану давне 1826. године која ће већ следеће године организовати велику прославу поводом двестоте годишњице од оснивања, на коју смо и добили позив. Имали смо прилику да погледамо историјску зграду коју нам је показала и о њој говорила председница српских младих матичара Милена Кулић. Затим смо посетили Радио и телевизију Војводине и упознали се са програмима Словачке и Русинске редакције. У Бачком Петровцу смо посетили нашу Матицу словачку у Србији. У

Млади матичари из Словачке посетили су и Архив Војводине у Новом Саду

Млади матичари из Словачке и Србије у Сремским Карловцима (Србија) са ректором богословије Миланом Јововићем

суботу 30. августа је програм био посвећен стогодишњој научној институцији – Архиву Војводине.

У задње време сте као председник Матице словачке у неколико наврата посетили Словаке са Доње земље. Матица словачка прогласила је 2025. годину за Годину Словака у расејању. Како схватате развој и ситуацију Словака који живе у иностранству?

Упркос томе што Матица словачка нема довољних буџетских средства за директну подршку Словацима у иностранству, јер агенду финансијске подршке нам је држава одузела пре двадесетак година, користимо наше контакте како бисмо подржали рад словачке заједнице у иностранству. Словаци живе у Војводини преко двеста осамдесет година и то је веома ревносна и још увек бројна заједница. Исто тако Словацима насељене области налазимо и у Хрватској, Румунији или у Украјини. Не смемо никада да посустанемо са подршком, у том смислу бисмо требали пре свега да подржимо матице словачке у иностранству које су аутентичне организације основане од стране словачког народа. Матице су доказ да су умеле да преживе и у тешким условима, и да у њима развијају народни идентитет и културу.

Учешће сте узели и на недавним Словачким народним свечаностима у Бачком Петровцу. Током манифестације се десио непријатан инцидент између словачке заједнице и локалног становништва српске националности. Како видите овај конфликт а затим и коментаре у Словачкој?

Није се радило о српско-словачком националном сукобу, то је завођење од стране медија. По својим размерама, била је то пре свега свађа обележена политичком борбом између владајуће странке и опозиције која је у настајању, при чему су Словаци заступљени са обе стране. Био сам изненађен у којој мери су то медији надували. Све се одиграло на веома малом простору – не више него једно двориште у којем је било петнаестак људи. Свађа је трајала релативно кратко а након ње на месту је остало неколико људи који су дискутовали. Демонстрације у Србији немају национални већ политички карактер и резултат су социјално-економских проблема који у Србији трају преко двадесетпет година. Навешћу као пример да током четири дана Тесла фестивала нисам у Новом Саду видео ни једног демонстранта – град је живео летњим животом са великим бројем туриста.

др Љубош Блаха

Разговор са независним послаником Европског парламента Љубошем Блахом о словенству и Европској унији

Филозоф, политолог и независни европосланик др Љубош Блаха специјално за часопис *Словенски хоризонт*

Разговарао вршилац дужности главног уредника Лукаш Перни

Часопис *Словенски хоризонт* је делимично остварење сна Павла Јозефа Шафарика и Јана Колара који су планирали оснивање часописа који рефлектује узајамну културну размену међу словенским народима. Шта мислите о чињеници да је ова визије успела да се оствари управо путем овог часописа и такође о томе, да су управо Словаци тренутно једини који остварују идеју културне размене међу словенским народима на институционалном нивоу, и то путем научних конгреса матица, разних видова сарадње односно популаризације путем овог часописа?

Ради се о једном тужном парадоксу савременог света. Упркос огромном развоју комуникационих технологија протеклих декада, словенски свет, као један сјајан ентитет који по сваком питању може својом синергијом да створи велике ствари, не труди се и чини се нема нити најмању помисао о томе да трага за оним што може да га спаја. При томе, довољно је да погледамо на несловенске народе који живе у окружењу и схватимо да је словенски свет ипак некако другачији, посебан. Словенски народи припадају једни другима, управо као што једни другима припадају чланови једне породице. Одлично је

да постоји часопис који је својеврсна платформа за ширење словенских идеја, јер отвара широк простор за откривање нашег скривеног заједничког идентитета. Упоредио бих га са једном великом ораницом која се чини као бесконачна равница, а на њој само трагови неких распалих зграда. Међутим, испод ње би археолози тек требали да открију нешто попут огромног града који је негде доле сакривен.

Да ли је Европска унија компатибилна са идејом словенске сарадње?

Уколико изузмемо данашњу структуру Европске уније – која данас највише личи на структуру за владање европским народима – и узмемо у обзир само њену теоретску и никада не реализовану форму, онакву каква је била промовисана у време њеног оснивања, тада морамо да констатујемо да Европска унија не само да не помаже словенској узајамности, већ је то пројекат који је а priori усмерен против ње. Чак и у идеалној, теоретској форми, ЕУ је изграђена на паневропској идеји, дакле на идеји да су све европске државе једнако блиске, све су једнако европске и ни једна од њих није ближе у односу

на остале. Уколико би се ситуација променила, уколико би се ЕУ значајно структурално преттрансформисала, тада би имало смисла да државе средње и источне Европе, са сличним економским статусом, геополитичким околностима, историјским везама и доминантним словенским живљем, могу формирати ново источноевропско заједништво, то не би више била V4, већ рецимо V8, V10... То су наравно само веома прелиминарна промишљања, ништа од тога за сада није на дневном реду и на путу ка оваквом, понављам хипотетичком сценарију, налази се још много препрека. На крају свега тога је и проклетство Светоплука ка словенским народима које је свакако обилно храњено са непријатељских страна. Управо они знају, да када би се словенски свет спојио била би то са сваке тачке гледишта велика сила, што представља њихов највећи кошмар.

Европска унија је основана на тековини мировних принципа. Колар и Шафарик су такође писали о томе да се ради пре свега о хуманизму и просветљеној мирној сарадњи међу народима. У данашње време се опет налазимо под утицајем сукоба међу нашом источном браћом и зveckањем оружја. О рату се говори готово свуда. Актуелни премијер је рекао да Словачку неће увући ни у један војни сукоб. Али, као што нас то историја учи, уколико дође до рата, све је тада узалуд. Од градова остаће само руине, од велелепних планова само пуко преживљавање. Да ли је могуће зауставити ненормалан правац Европе и читавог света ка рату? И ако је одговор потврдан, на који начин?

Не преостаје нам ништа друго већ само нада, да због изопачених апетита, или због неке трагичне грешке, неће доћи до оног најгорег. Ја сам убеђен да човечанство има шансу да избегне нуклеарни рат, да има шансу да преживи ову опасну фазу властитог развоја и да доспе до нове, мултиполарне геополитичке архитектуре која ће бити принципијелно стабилнија и безбеднија од оне данашње. А шта ми можемо учинити по том питању? Наше могућности као појединаца су свакако веома лимитиране, међутим ипак нешто можемо. Образован и паметан народ може бирати политичаре који ће водити мудру политику. Све док на челу државе стоји одговоран политичар, пацифиста као што је Роберт Фицо, и све док у Европској унији важи право вета, тада можемо да тврдимо да је то на неки начин и наша заслуга, да историја човечанства није завршена нуклеарном апокалипсом.

Каква је Ваша визија идеалне Европе?

Свакако, не постоји идеал, али то је нешто ка чему можемо да тежимо. Било би идеално када би Европа била братство народа који живе у хармонији, сарађују у корист свих страна, и не труде се да граде друштва успостављена против неког другог, већ своју природну културну и етничку блискост користе ради развоја властитог, али и колективног идентитета. Конкретно, на пример, словенски народи имају природни предуслов за интензивну узајамну сарадњу захваљујући томе што имају сличан језик, културу, начин размишљања, менталитет, укључујући и такве ствари, као што је социјално осећање или схватање правде. Дакле, ја могу да замислим да Словачка може бити саставни део заједнице суверених европских народа а уједно и саставни део неке словенске заједнице. Говоримо о идеалној ситуацији, али ја у тако нечему никада не бих видео неку контрадикцију. На пример, не видим контрадикцију у томе бити Словак, али у исто време и Европљанин и Словен. У нама, Словацима, налази се од сваког по мало и зато није у реду, а не постоји ни разлог, да се

неког дела свог идентитета одрекне на рачун оног другог. Исто као што смо добили гене од оца и мајке, ми Словаци смо део и Истока и Запада, тако да треба са тиме да се помиримо и искористимо као велику погодност.

Које су Ваше омиљене личности словенског света и словенске идеје?

Није лако одредити се само за једну од мојих омиљених личности. У много чему ме је инспирисао Јосип Броз Тито, али то би захтевало посебан разговор, можда други пут. Али могу поменути на пример Владимира Клементиса. Био је патриота, Словак и Словен, левичар, следбеник пријатељства међу народима који је чврсто стајао уз своја уверења, иако га је то на крају коштало живота. Када је након рата основано Свесловенско удружење, визионарски је рекао да са новим временем свет чека и словенска будућност. Био је у праву, словенски свет је у наредним декадама постигао невиђене успехе, послао је првог човека у свемир, изградио друштво које није било савршено, али на свој начин је било уникатно. Постојао је први заиста озбиљан и дугорочан покушај да се реализују визије и идеали многих генерација о праведном свету, у којем неће бити сиромаштва, угњетавања, искориштавања човека од стране другог човека. Ја не сумњам у то, да словенској души и словенском уму тек предстоји велика будућност, као што је то рекао и Клементис. Овом приликом је потребно напоменути да смо ми Словаци додуше мали народ, али смо природан центар словенског света. Словачки језик наводно највише сличи изворном прасловенском језику, из којег су настали сви модерни словенски језици. И сигурно не случајно, управо је више Словака, пропорционално више у односу на мислиоце из других словенских народа, били са свеевропског аспекта значајни протагонисти идеје о словенској узајамности. Ни један други словенски народ није толико близак са свим гранама словенства – северним, јужним, западним или источним Словенима. Можда је природна мисија нас Словака да уједињујемо и спајамо Словене. То је начин како ја размишљам и у оквиру мојих могућности. У својству политичара ја ка томе и тежим.

Љубош Блаха. Извор: <https://www.europarl.europa>

ЈАН ХОЛИ – ПЕСНИК ДАВНИХ ВРЕМЕНА

Павол Парењичка, Словачки литерарни завод Матице словачке

Јан Холи, један од најзначајнијих словачких песника је у Словачкој, али и у словенском свету схватан као песнички бард. Прославио се као аутор класицистичких епоса из народне историје, лирских идила и превода из античке поезије, али и стваралаштвом духовних песама, које је писао на словачком језику по Бернолаку. У врхунским епским делима је поетски, маестрално, обрадио великоморавску и ћирилометодску тематику, у контексту вековних свесловенских тежњи. Уједно је 30. и 40. година XIX века постао водећи уметнички представник друге генерације католичких бернолаковаца, међутим његово дело је инспиративно и просветљујуће деловало и на формирање патриотизма код евангеличких штуроваца који су га лично познавали и често посећивали.

Године 1840. је Људовит Штур објавио поглавље Заслуге Словена за европску цивилизацију, у оквиру које је особито на научном и литерарном пољу нагласио допринос неколико личности словенског порекла ка културним вредностима старог континента, при чему по његовом мишљењу генији словенства били су Пољаци Никола Коперник и Адам Мицкиевич, Хрват Иван Гун-

дулић, Чеси Јан Амос Коменски, Јозеф Кајетан Тил и Карел Хинек Маха, Руси Александер Сергејевич Пушкин и Николај Васиљевич Гогољ. Од Словака је међу овај сјајан низ уврстио Јана Холог и Јана Колара. Очарани Штур, вођа словенског националног покрета и литерарног живота у Словачкој, карактеризовао је личност Јана Холог као човека и уметника уз више епитета преточених

у уважавајуће речи: *"Високог и озбиљног стаса, строг а наш, тих а одлучан, надахнут и кротак, једноставан и срдачан, радан и скроман"*. У наставку поставља реторичко питање које у себи садржи и одговор: *"Зар није овај мушкарац без очекивања, зар није овај узвишени старац право оличење нашег човека"*? А затим је Штур рекао коначни суд: *"Холи је звезда највеће величине на небу словачке поезије"*. Од рођења звезданог песника Јана Холог прошло је 240. година. На Јана Холог, који је од малих ногу, као и касније у младости био окружен националном историјом, утицале су природне лепоте, особито сребрни појасеви великих река окружени брдима, гајевима и ораницама које су настале исушивањем низијских шума. Његово родно место Борски Свети Микулаш, у данашње време Борски Микулаш који се налази на Загорју где је рођен 24. марта 1785. године, купале су воде Мијаве и Мораве и недалеког Дунава и копнила узвишења Малих Карпата. Овде су граничили Загорје и Дунајско, али и Борска и Подунавска низија. На пешчаном тлу речних поља је одувек успевало ратарство (и породица Јана Холог бавила се пољопривредом), тако је било и у време старих Словена и Словака чији богови су обитавали ова мала брда и оближње борове, бурске или борске гајеве. А ратарство словенског народа стајало је раме уз раме са његовом побожношћу. Након паганске епохе, и у овој регији јако се укоренило хришћанство и ћирило-методски култ. У том правцу стасали су у оковима Мораве и Дунава словенски политички, културни, религијски и војни центри као што је био Девин, Микулчице, Шашћин, Скалица, Братислава и Трнава, све су то локације и места на којима се Јан Холи молио и учио на семинарима и гимназијама. Овај свети део родне грудне, као и њена прошлост постали су свет његових скривених песничких инспирација.

"Prospevujem, jak viprosení s Cárihradú bratři, Konštantín a Metod, ku tatranským došli Slovákóm, jak márné po celěj vivrátíli krajně modlárstvo, a všelíkí národ v křesťanskěj pravdě i bozkém zákoňe vicvičení spásitelnej získalí víre".

Цитирани стих Јана Холог из увода епоса Ћирило-Методијада, доказ је побожности Словака коју су дубоко посејали солунска браћа и апостоли Словена свети Ћирило и Методије. Након што је завршио студије теологије у Трнави и био освештан за римокатоличког свештеника, већ 1808. године, одмах након првог капеланског места у Победиму, Јан Холи се свакодневно сусреће са руином великоморавских зидина које су и након дугих векова зрачиле светлу прошлост а управо је то фасцинирало младог песника. А каква је у ствари била наша историја? О томе ће једног дана поетски одговорити његове народне епске песме.

Наредно место на којем је капелан Јан Холи деловао – Хлоховец – или Фраштак односно Галгоц где је био капелан у периоду од 1812. године до 1814. године, помиње се већ у ранофеудалним франским хроникама као и глагољичним одломцима хлоховским. Најдужи период је Јан Холи – од фебруара 1814. године до маја 1843. године радио као римокатолички свештеник у сликовитом трнавском селу Мадунице. Након наполеонових ратова могла је да одахне читава Европа, али и Угарска и Словачка, па и Мадунице. У Цркви Рођења Девнице Марије проповедао је и медитирао у славу Господа, свештеничког позива, бернолакових следбеника, духовних и литерарних радова у чијем је средишту био Јан Холи. Такође, од раног пролећа до касне јесени га је његова драга муза Умка мамила до гаја Млич где су се под стогодишњим храстовима парохијске баште

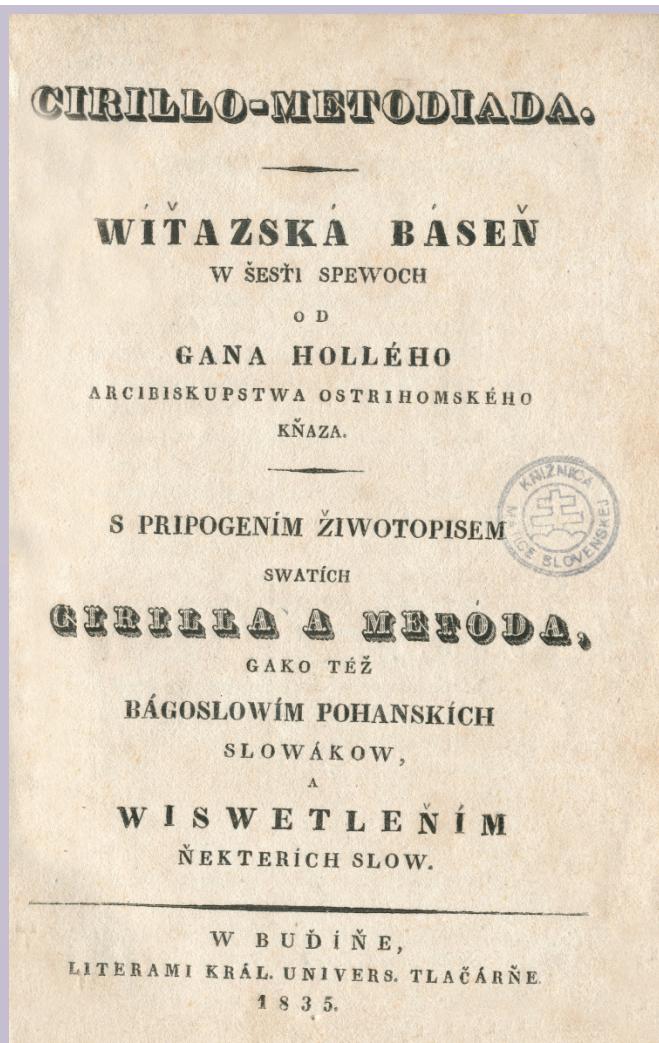
рађали његови преводи, аутентично лирско, епско и духовно стваралаштво које до тог времена у словачкој литератури није виђено.

На врхунцу стваралачког периода и уметничког распона, током тридесетогодишњег деловања у Мадуницама, Јан Холи се ослањао на оно што је научио из дела античких аутора. Тежак песнички занат захтевао је познавање сложеног канона класицистичке поезије. Пентаметри, хексаметри и друге захтевне временске технике низања стихова на грчком и латинском језику, попут оних од Хомера у Теокрита, Овидија и Хорација, пре свега Вергилија, захваљујући његовом преводилачком генију трансформисани су у бернолаков словачки језик који је у то време важио за књижевни. Од римске литературе је Холи без дилеме највише волео Вергилија, пре свега његов епос Енеида који говори о оснивачима и носиоцима славе славног Рима, о Римљанима и њиховим одликама. Холи није био сам, на страни његових превода и песништва стајали су бројни бернолакови следбеници и њихове водеће личности. О његовом таленту говорило се и у палати арцибискупа угарског прелата Александра Руднаја у Трнави и у Острихому, као и његове десне руке острихомског каноника Јура Палковича. Холи је свог татора и меценаша Палковича детаљно информисао: *"ја опет Виригилијеу Енеиду десети пут започињем да исправљам, клешем, обрађујем и гланцам, само да превод овај буде што савршенији"*. Била је то 1828. година.

Под покровитељством Руднаја и руководством Палковича, у тзв. Бернолаковчину је након тридесетогодишњих напора преведена Библија, у великој мери и заслугом речника већ давније преминулог Антона Бернолака. Какви су то само били паметни и увиђавни људи, кардинал Руднај и каноник Палкович, као некада давно солунска браћа св. Ћирило и Методије који су као први превели Свето Писмо у старословенски језик. Међутим од овог велелепног дела, па све до времена прве и друге генерације бернолаковаца на прелазу између XVIII. и XIX. века, након читавог миленијума сачувани су само чирилићни и глагољични фрагменти. Религија и вера су саме за себе јака мотивација, али увек су стајале раме уз раме заједно са литературом и културом, због тога се са Божијом речи рађала и она поетска, након Ћирила и она Холог, јер то су јаке везе наше писмености.

"Умка мила, ако си икада допринела мојим песмама, молим те, допринеси ми у овом тренутку највише" – молећиво се обраћа Јан Холи песничкој музи словенства током стварања свог врхунског дела - народног јуначког епоса Светоплук објављеног 1833. године у Трнави. Поетски је препевао драматичне судбине оснивача и најзначајнијег носиоца славе славне Велике Моравије, односно прве Словачке, али и њеног становништва, предака Словака те њихових врлина. Холи је представио Светоплука у светлу јунаштва и оно спада у највећа, најимпресивнија и најинспиративнија дела читаве словачке литературе и културе уопште.

Ко данас зна, да су филолошки, идеолошки и литерарно Словаке еманциповали класицистички бернолаковци на челу са Антоном Бернолаком, Јурајом Фандлим и осталим преко пет стотина литерарно активним члановима Словачког учитељског товариштва, укључујући и помало бунтовничког Јозефа Игнација Бајзе. Након прве, дошла је и друга генерација бернолаковаца са генијем Јаном Холим, поштованог аутора народних епоса Светоплук и Ћирило-Методијада, заједно са будимским Удружењем љубитеља речи и литературе словачке и његовим алманахом *Зора*. О бернолаковцима је похвално говорио и Штур, јер *"наш знаменити Бернолак и његови следбеници утрли су пут самостварајућем словачком животу: одличан Фандли, искрен Отмајер, племенит, неуморно вредан и самопожртвован Хамуљак, и на крају, онај који је најбоље*

преживео наше старо, давно прошло доба и наше садашње време, наш мелодични, дубоко дирљиви Холи."

Савременици штуроваца били су бернолаковци другог и трећег поколења. Суперлативи Штура, посвећени њиховим претходницима, су им се сасвим сигурно допали. И то је био разлог што су католички интелектуалци постали кључни савезници евангеличких штуроваца из периода кулминирајућег националног препорода и уједињења у области идејне, народно-васпитне коначно и говорне идеје. Штур је заједно са својим колегама највеће поштовање поклањао управо барду Холом. Увек када је то било могуће, песника давне словенске прошлости посећивали су у Мадунцама и у Доброј Води. Од њега су тражили благослов за своје идеје о буђењу националне свести.

Јан Холи, уз *Светоплука* је у част св. Ђирила и Методија написао духовни епос *Ђирило-Методијада*, мање познату историјску епску песму *Слав*, али и велики број лирских селанки и песама које су настале поводом конкретних прилика. Јан Холи стварао је и у области духовне поезије и у том домену је његово врхунско дело *Католичка песмарица* из 1842. године. Католички верници користе је на мисама и дан данас. Међутим 3. маја 1843. године десила се велика трагедија када је у Мадунцама изгорела црква и парохија у којој је служио Холи. Осим физичких рањавања и душевне боли, у пепео се претворило и здравље песника а његова песничка муза је заћутала. Након ове несреће је слепи бард кога су звали и словачки Хомер отишао из Мадунца код пријатеља Мартина Лацковича у Добру Воду. Шуме Малих Карпата окруживале су Холог животне и уметничке судбине. У оази мира Доброводске котлине завршен је овоземаљски пут Јана Холог дана 14. априла 1849. године. Симболично је након пет година касније: 11. маја 1854. године

у задњем јавном обраћању Људовита Штура одржан и свечани говор а гробу Јана Холог у Доброј Води. Овом приликом откривен је споменик аутопра Ладислава Дунајског а патриоте су запевале песму Штура под називом Поред споменика Јана Холог на мелодију народне песме Веје ветар, веје, од Татри ка Дунаву:

*V dobrovodskej stráni vysoká mohyla,
nad kýmže sa nesieš, koho si pokryla?
Leží v lone mojom ten váš všetkých milý,
spevy jeho sladké všetkých vás spojili.
Tu tá jeho vážna schýlila sa hlava,
tu leží pokrytá Slovákov oslava!
Neskryvaš, mohyla, len ostatky jeho,
tie spevy sa nesú i z hrobu nemého.
A s nimi zalieťa i to bystré oko
tou našou rodinou ďaleko, široko!*

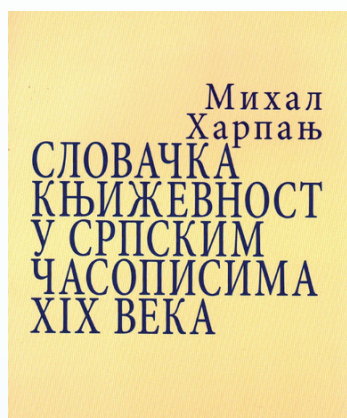
Да није поезије, не бисмо имали ни Јана Холог, нити њему сличних – давне претходнике Константина Филозофа, нити следбенике Андреја Сладковича и Павла Орсага Хвијездослава.

Њихова песничка реч и уметничка генијалност постале су, уз литературу, симбол наше националне културе. Управо је она развила словачки језик до звезданих висина. Јачало је нашу језичку и националну свет. Јачало је хришћанску веру. Продубило корене словачког идентитета.

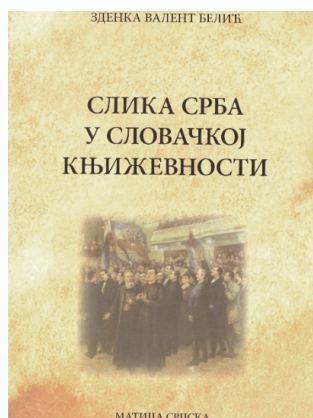
Зато је својевремено, са овом племенитом мисијом, песник древних времена, национални бард Јан Холи, од чијег рођења је протекло 240 година, свом снагом у њу улио животворну вербалну, песничку и духовну есенцију.

У новом броју *Словенски хоризонт* доносимо као новину преглед занимљивих публикација из словенског света. Словацки који живе у Србији објавили су 2022. године у сарадњи са Архивом Војводине низ наслова посвећених словачко-српским културним везама. Архив Војводине је такође објавио српски превод словачких бајки Павла Добшинског који 2025. године обележава 140. годишњицу смрти. Матица словачка у Србији објавила је у сарадњи са Архивом Војводине тротомско дело *Фрагменти из историје Матице словачке у Југославији* аутора Јана Бабјака. У оквиру српско-словачке културне размене је кључни пројекат Антологија српске и словачке поезије под називом *Нежност словенска* коју је објавила Матица српска. Препоручујемо такође књигу Лоеша Статве *Лужички Срби* која прегледно презентује историју и савремени живот словенског етницитета који живи на територији Немачке. У програму Колара и Шафарика било је и формирање словенских библиотека које ће посредовати културну

размену међу словенским народима. Овај амбициозни пројекат за сада није реализован, али делимично је идеју оживео Форум словенских култура са седиштем у Љубљани и формирао едицију 100 СЛОВЕНСКИХ РОМАНА (у узорку наводимо словеначки допринос попут дела *Зовем се Дамијан* ауторке Сузана Тратникова). Матица словеначка и њен бивши председник Милчек Комељ објавили су књигу о словеначком историчару уметности и академику Францу Стели. У Румунији је објављена књига Патрика Шенкара о словенском песнику прозе из Мађарска Михалу Хривњаку. Поводом 175. годишњице оснивања Матице лужичкосрпске настала је публикација *Знање за све* у којој је наведен и часопис *Словенски хоризонт*. Такође треба навести и две публикације где је у припреми учествовао и Архив Војводине, и то *Романтизам у српско-словачким литерарним везама* и *Српско-словачке културне везе и национални идентитети*.

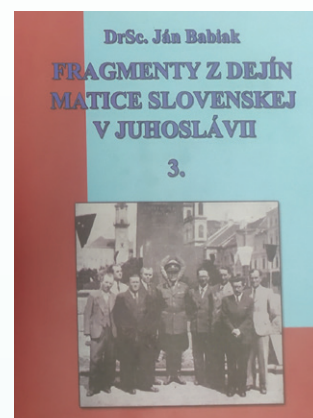
Михал Харпањ: Словачка књижевност у српским часописима XIX. века. Нови Сад: Матица српска, Нови Сад, Архив Војводине и Матица српска, Нови Сад, 2022.

Зденка Валент Белић: Слика Срба у словачкој књижевности. Нови Сад: Архив Војводине и Матица српска, Нови Сад, 2022.

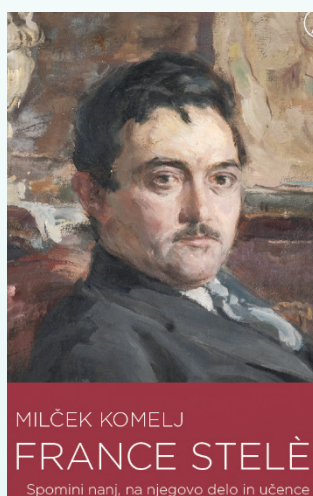
Павол Добшински: Златна књига словачких бајки превела Зденка Валент Белић, Нови Сад: Архив Војводине, 2024.

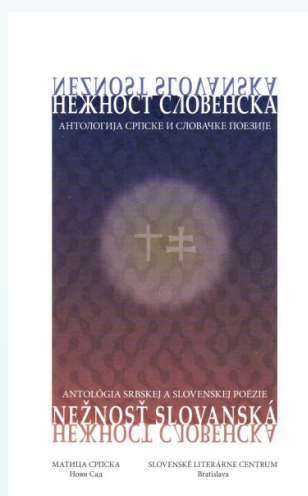
Јан Бабјак: Фрагменти из историје Матице словачке у Југославији 3. Нови Сад, Бачки Петровац: Архив Војводине и Матица словачка у Србији, 2023.

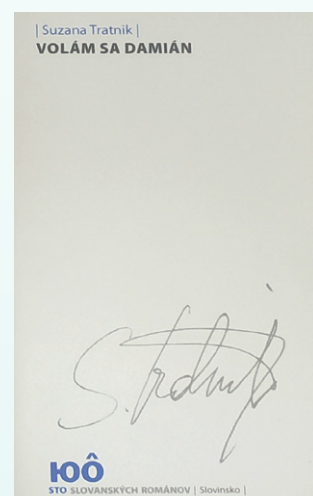
Леош Шатава: Лужички Срби на прелазу из XX. у XXI. век. Етничка припадност – језик – историја – култура. Епоха, 2020.

Милчек Комељ: Франце Стеле. Сећања на њега, његов рад и његове ученике. Љубљана: Матица словеначка, 2025.

Антологија српске и словачке поезије: Словенска нежност. Двојезично издање антологије српске и словачке поезије аутора рођених после 1945. године. Нови Сад: Матица српска, 2024.

Сузана Тратникова: *Зовем се Дамијан*. Љубљана: Словачки књижевни центар и форум словенских култура, 2008.

Патрик Шенкар: Писац прозе Михал Хривнак. Надлак (Румунија): Издаваштво Едитура, 2024.

Небојша Кузмановић: Романтизам у српско-словачким књижевним односима. Словачки издавачки центар, Архив Војводине, 2023.

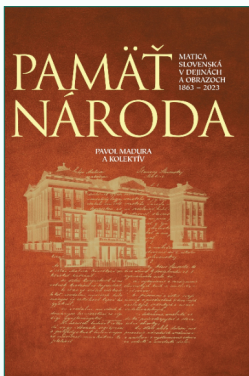
Српско-словачке културне везе и национални идентитети (зборник). Архив Војводине, Универзитет Матеја Бела, Институт за политичке студије, 2024.

Ања Похончова, Тереза Јакобсова, Инес Келлерова вуд. Знање за све. Матица Србска до 1990. Бауцен: Српски институт, 2024.

Словачки допринос словенској библиотеци

МАДУРА, Павол (уредник). *Сећање народа. Матица словачка у историји и сликама (1863. г. – 2023 г.)*. Мартин : Матица словачка, 2025. г., 384 страна. ISBN: 978-80-8128-336-9.

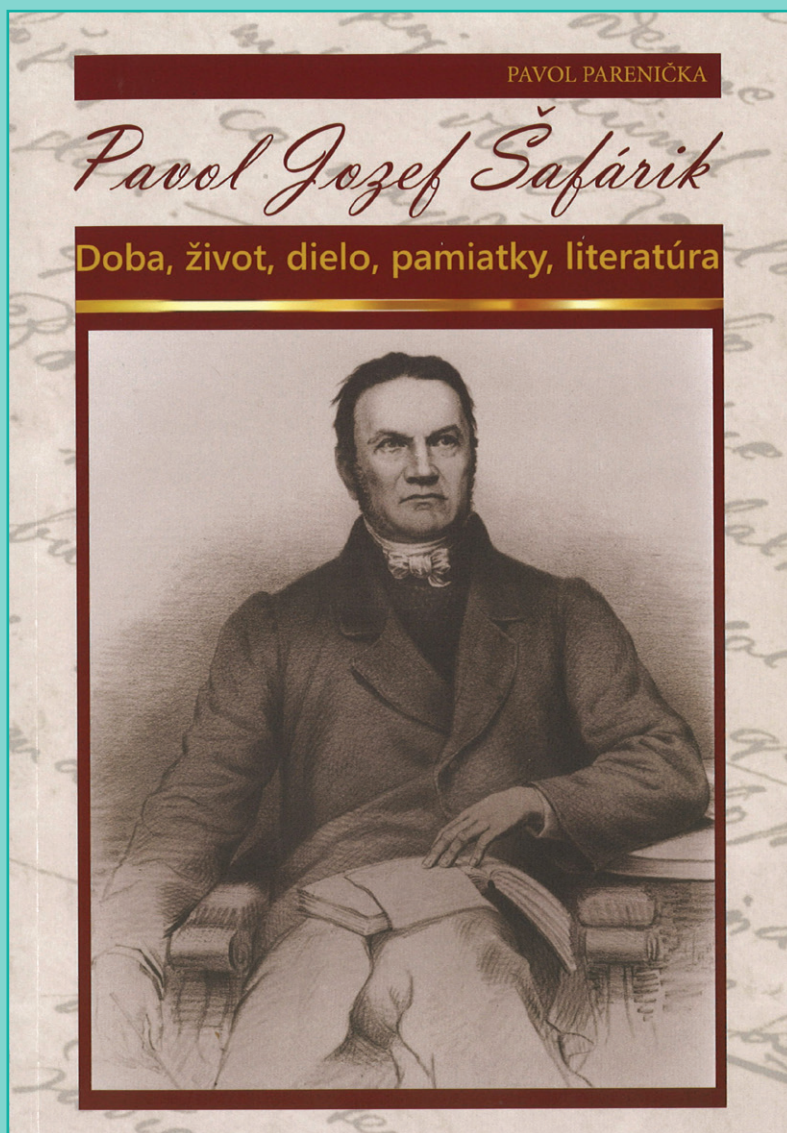

Матица словачка периодично је током свог континуираног рада објављивала споменице за ширу јавност у виду репрезентативних издања. На крају тог низа била је дуго времена споменица *Златна књига Матице словачке*, објављена 2008. године од ауторског двојца Михала Елијаша и Штефана Хавијара. Након седамнаест година она није доступна, и у задње време био је осетан недостатак сличног штампаног дела. Свака споменица је другачија, јер рефлектује време у којем је објављена. Ипак, *Сећање народа* изразито је другачија у односу на све друге споменице. Већ на први поглед запажамо њен распон од 384 стране формата А4 који је надмашио све досадашње споменице. Уз то, она је најбогатије илустрирана, у њој се налази преко шест стотина фотографија. Њена особеност налази се пре свега у њеном садржају. Док су читаоци навикли на споменице са нагласком на историјат институције, *Сећање народа* посвећује већину свог садржаја савременој Матици словачкој, што је и било примарно при усаглашавању концепта њеног приређивача и аутора идеје. Павол Мадура одлучио се за детаљно презентовање савремене Матице словачке са њеним научним, стручним, издавачким и другим активностима. И то не само у оквиру централе, већ у ширим оквирима које чине делатност матичара из региона путем мреже матичних локалних централа и месних одбора Матице словачке. Овај циљ произилази из потребе да се нагласе богате активности Матице словачке попут организовања стотине културних и друштвених односно стручних и научних активности. Почетак монографије посвећен је својеврсном путовању кроз историју Матице словачке, што чини приближно трећину садржаја публикације.

До детаља је представљен и развој након 1989. године, са посебним акцентом на промене у Матици и њеном процесу подмлађивања започетом од именовања за председника Маријана Ткача, особито најмлађег председника Матице словачке Маријана Гешпера. Захваљујући њима, у Матици словачкој десила се генерацијска измена а са тим у вези и позитивни помак ка свестраним активностима. Путовање кроз историју завршава 2023. годином када је Матица словачка обележила 160. годишњицу од оснивања. Читаоци ће у њој пронаћи сведочанство о широком деловању професионалних и добровољних матичара. Она је сведок науке и истраживања у Матици словачкој, издавачких и информационо-презентационих активности, укључујући и оне периодичне. Пише о чланству, регионалном раду матичара и научним и стручним одборима Матице словачке. Простор даје и матичној штампарии Неографија и Збирки народних ношњи која садржи многе уникате. Ово дело обухвата и низ додатака где читалац има могућност да пронађе библиографију историјата Матице, преглед тема којима су поједине године биле у Матици посвећене, спискове издавачке продукције, откритих биста и споменика, историјских докумената и објава Матице словачке у вези са друштвеним и јавним догађајима који су се десили у задње време. Публикацију је припремало преко педесет аутора и сарадника из читаве Словачке.

То су руководиоци појединих одељења и одбора матице словачке који најбоље знају да опишу свој рад, те су публикацији додали аутентичну вредност. Заједно су указали на изнимно велик распон матичног деловања на читавој територији Словачке и у иностранству. Слика коју су заједно створили даје уједно и одговор везан за смисао и егзистенцију ове институције. Историја дуга сто шестдесет година и деловање Матице словачке, вредна је монументалног дела у којем трајно остаје све забележено захваљујући едитору и једном од аутора ове кључне публикације Павлу Мадури.

мр Зузана Кизекова Фуле

ПАРЕЊИЧКА, Павол. Павол Јозеф Шафарик : време, дело, успомене, литература. Мартин : Матица словачка у сарадњи са Словенским одсеком Матице словачке и Домом Матице словачке у Рожњави, 2025, 80 стр. ISBN 978-80-8128-354-3

Словенски одсек Матице словачке се приликом оснивања 2023. године обавезао да ће се сећати значајних личности славистике, између осталог и оснивањем издавачке едиције. Управо приликом 230. годишњице Павла Јозефа Шафарика, оснивача научне славистике, објављено је прво издање у поменутој едицији. Аутор публикације доцент Павел Прењичка *Павол Јозеф Шафарик: време, дело, успомене, литература* објавила је Матица словака у сарадњи са Словенским одсеком Матице словачке и Домом Матице словачке у Рожњави почетком 2025. године. Као први наслов у новооснованој едицији Списи Словенског одбора Матице словачке и први део Едиције Личности словенства. Павол Јозеф Шафарик спада у најзначајније и најпознатије Словаке у читавој националној историји. По први пут је научно образложио словенску прошлост и удео Словена при стварању европске културе. Постао је оснивач словенске научне славистике која је настала у првој половини XIX века. Научна славистика је у то време била модерна дисциплина која проучава општу, литерарну и културну историју, језик, етнографију, фолклористику и етнологију словенских народа. Шафарик је организовао научни живот у словачким, чешко-словачким и ширим словенским и европским круговима. Постао

је опште прихваћен ауторитет и изван граница властитог народа. Научни радник Матице словачке Павол Парењичка се у свом научноистраживачком раду посветио личностима словачког народног препорода у бројним монографијама, књигама есеја, бројним научним студијама, стручним чланцима, биографским профилима и изложбеним пројектима. Публикацију о Шафарiku композиционо дели на четири поглавља – време, живот, дело и литература. На основу темељног познавања животних судбина и монументалног Шафариковог дела, фокусирао се на узајамно повезане драматичне друштвено-политичке догађаје тог времена пуног изазова за Словене. У задњем поглављу указује на очуване успомене на Шафарика попут гроба, спомен плоче, бисте, портрете на сликама, али и називе тргова, улица, универзитета, гимназија, а из литерарних успомена песму. Текст ерудите богато је илустрован сликовним и рукописним материјалима. Публикација је написана научно-популарним стилем а њена намена је како за чланове Словенског одсека Матице словачке и чланове Матице словачке, тако и за широку словачку културну јавност и школску омладину у Словачкој. Особито у региону Гемер, из којег овај "тихи геније" потиче.

мр Зузана Кизекова Фуле

СЕЋАМО СЕ

150. ГОДИШЊИЦА ОД НАРЕЂЕЊА ОБУСТАВЕ РАДА МАТИЦЕ СЛОВАЧКЕ

Угарски министар унутрашњих послова и председник Либералне странке Калман Тиса је 6. априла 1875. године, у процесу државног спровођења мађаризације, службено наредио обуставу а касније 9. новембра 1875. године, када је обављао функцију председника угарске владе и забрану рада Матице словачке са седиштем у Турчјанском Светом Мартину. Такође је распустио чланство и одузео имовину. Изговор за затварање Матице словачке је оптужба за спровођење политичке активности, конкретно се радило о говору секретара и вође матичне делегације Франтишка Вићазослава Сасинка 15. октобра 1874. године, током свечаног отварања Универзитета Франца Јозефа Првог у Загребу.

180. ГОДИШЊИЦА ОБЈАВЉИВАЊА ПРВОГ БРОЈА СЛОВАЧКИХ НАРОДНИХ НОВИНА ЉУДОВИТА ШТУРА

Дана 1. августа 1845. године у Братислави је објављен први број Словачких народних новина, укључујући литерарни додаток под називом Орол Татрански. Било је то прво национално орјентисано политичко издање које је основао Људевит Штур а који је био и први главни уредник новина. За своје помоћнике именовао је Петра Келнера-Забоја Хостинског и Бохуша Носака-Незабудова. Новине су приређивали и администрирали и други тзв. Штуровци. Новине су одиграле кључну улогу у процвату националног препорода и уједињења, у оквиру процеса формирања антифеудалног културнополитичког програма заснованог на демократским принципима. Орао татрански заслужан је за развој словачког романтизма у литератури и Штурове песничке школе.

50. ГОДИШЊИЦА ОТВАРАЊА ТРЕЋЕ ЗГРАДЕ МАТИЦЕ СЛОВАЧКЕ У МАРТИНУ

Дана 31. августа 1975. године свечано је отворена модерна новоградња Матице словачке у Мартину на Хостихору која спада међу архитектонске доминанте града. Камен темељац постављен је у августу 1963. године током обележавања стогодишњице од оснивања Матице словачке, али је зграда завршена захваљујући председнику Матице Владимиру Миначу током 1974. и 1975. године. Позната је као трећа зграда Матице словачке у којој су у периоду од 1977. до 2000. године биле смештене канцеларије, услуге, конференцијска сала и фондови Словачке народне библиотеке и Споменика словачке литературе. Након што је прихваћен Закон о библиотечној делатности 2000. године, трећа матична зграда постала је седиште Словачке народне библиотеке.

1100. ГОДИШЊИЦА КРАЉЕВИНЕ ХРВАТСКЕ

Краљевина Хрватска, као ранофеудална држава на Балкану, настала је 925. године када је папа Јован Х. помазао и крунисао кнеза приморске Хрватске Томислава из династије Трпимировића као краља Хрвата Томислава Првог. Током његове владавине краљевина је обухватала централну Хрватску, Славонију и већи део Далмације и Босне. Краљевина Хрватска је постојала као самостална држава у периоду од 925. до 1102. г., касније у периоду од 1102. до 1918. била је историјска земља Угарске краљевине а у периоду од 1526. до 1918. и Хабсбуршке монархије (Аустријског царства). Након окончања првог светског рата 1918. године постала је једна од наследница држава новоосноване Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевина СХС).

150. ГОДИШЊИЦА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ МИЛЕТИЋА – ПРОТЕСТА ПРОТИВ ЗАТВАРАЊА МАТИЦЕ СЛОВАЧКЕ

Светозар Милетић био је српски политичар, новинар, публициста, писац и правник, народни прегалац и поборник словенске узајамности који је уврштен у 100 најзнаменитијих Срба историје Србије. Студирао је у Братислави, где се упознао и сарађивао са Људевитом Штуром. Био је адвокат и градоначелник Новог Сада, у Војводини, а био је и председник Матице српске. Као посланик угарског парламента, бранио је националну равноправност у Угарском краљевини. У том духу је 1875. г. у парламенту протестовао против затварања Матице словачке и интервенисао код угарског председника владе и министра унутрашњих послова Калмана Тисе.